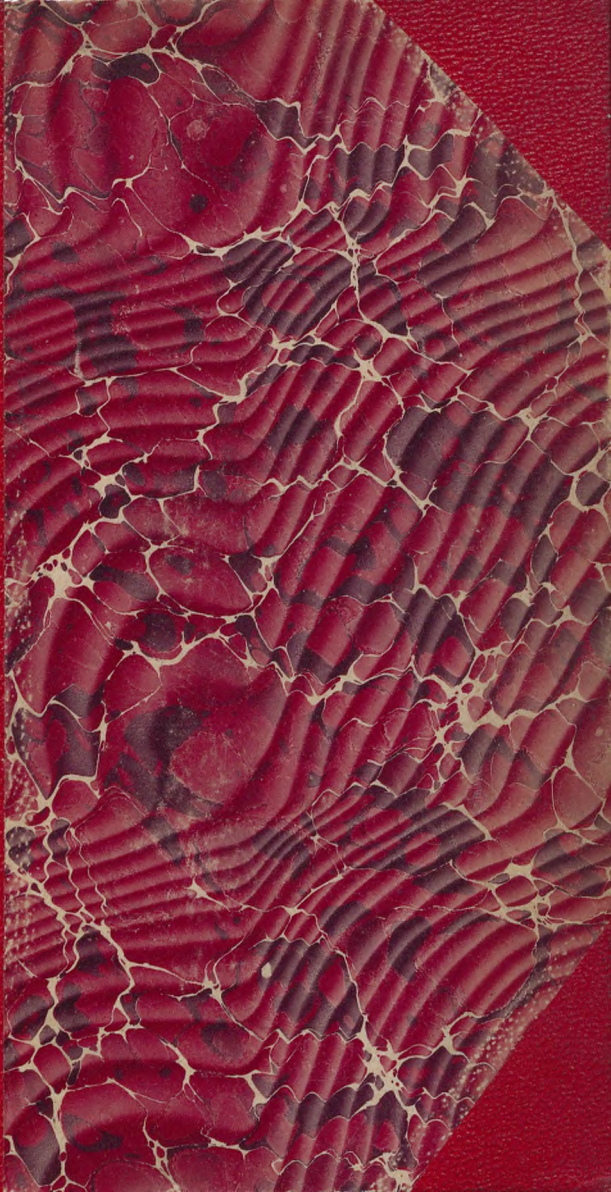

100120

1/2 vána Páros

LÁZÁR BÉLA

ELBESZÉLÉSEK

KESZLER JÓZSEF ELŐSZAVÁVAL

BUDAPEST

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE

DOROTTYA-UTCA 2. SZ.

1894

Ára 1 frt 50 kr.

Második kiadás.

P.O. hung.

1058.

ELBESZÉLÉSEK

90. Perry
1058

LÁZÁR BÉLA

ELBESZÉLÉSEK

KESZLER JÓZSEF ELŐSZAVÁVAL

BUDAPEST

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE

DOROTTYA-UTCZA 2. SZ.

1894

190120

M.N. MUSEUM KÖNYVTÁRA
Nyomtatv. Növedéknapló

1894. év. 431. sz.

Édes anyámnak

ELŐSZÓ

KESZLER JÓZSEFTŐL

Midőn e könyv szerzője, Lázár Béla barátom megkért, hogy vezessem be első elbeszéléseit a magyar olvasó közönségnél, egyszersmind kikötötte magának, hogy ez előszóban nem fogok bírálatot mondani elbeszéléseiről. Gyöngédségét megértettem. Attól félt, hogy mint bajtársa, kinek dolgozó asztala a «Nemzet» szerkesztőségében az övé mellett áll, talán nem leszek képes irányában a teljes tárgyilagosságot megővni és hogy személyes szeretetreméltósága által rég megnyert rokonszenvem hangosabban fog beszélni lelkemben az igazságnál, melynek kifejtése pedig kötelességem.

Egész elismeréssel fogadtam e kikötését, habár — meg kell vallanom — fölösleges volt, mert úgy sem írtam volna bírálatot ez érdekes történetekről. Semmi esetre sem vállalkoztam volna a cicerone szerepére, ki az ajtónál fogadja a kíváncsiakat és magasztaló szavakkal kíséri őket

a megszemlélendők egész tárházán végig. Néze-
tem szerint az ily alkalomkor meg kell hagyni
az olvasónak teljes vélemény-szabadságát; ítéljen
ő maga, saját belátása, saját izlése szerint a
mű irodalmi értékéről, és adja meg az írónak,
vagy vonja meg tőle tetszését a szerint, a mint
a művet sikerültnek vagy elhibázottnak találja.
Csak az ily, minden előzetes befolyás nélkül
létrejött közvélemény bír az íróra nézve értékkel
és érdekekkel; mert az irodalom embere csak az
ily véleményből merítheti a meggyőződést, hogy
kora eszméit és érzéseit helyesen tolmácsolta és
hogy könyve, ha a szellemi termények sorsát
intéző gondviselés — **habent sua fata** — ké-
sőbbi nemzedékek számára föntartja, helyesen
és híven fogja ezeknek magyarázni azon ember-
öltő lelki állapotát, melyben keletkezett.

A kritikától tehát távol fogok maradni. Csak
egyetlen-egy magyarázó megjegyzésre kívánok
szorítkozni, mert ez egy megjegyzés elől ki nem
térhetek, ha a szerző személyének bemutatásá-
nál, szerepemhez híven, kellő megvilágításba
akarom helyezni írói egyéniségének ama fővonását,
melynek a többiek csak természetes következményei.

E könyv három terjedelmesebb elbeszélése közül az elsőnek, a **Fekete fátyol**-nak hőse meghal, mert szerelmének útját állták; a **József** címűé lemond az élet örömeiről, mert le kellett mondania szerelméről; a harmadiknak, az **Álom**-nak hőstét az örület szabadítja meg szíve gyötrő vágyaitól. A tárgy tehát mind a három elbeszélésben ugyanaz: ki nem elégített szenvedély. Csak költői elintézése más-más.

A tárgy ez azonosságát és feldolgoztatásának különféleségét lehetetlen véletlennek fogadnunk. Határozott szándékot, sőt szigorú rendszert kell feltételeznünk az oly írónál, ki ily merészen választja és csoportosítja problémáit. És a rendszert nem is nehéz felismernünk. Világosan, az irodalom fölszínén találjuk azt abban a tudományban, melynek Lázár Béla ifjúsága tanulmányainak nagy részét szentelte: a bölcsészetben. A francia ujkori spiritualisták iskolája és különösen ezek vezére, Caro, hirdeté a következő tant: A szenvedély vége vagy kielégülés, vagy lemondás, vagy örülés, vagy halál. Más megoldása nincs.

E tannak igazságát tünteti fel Lázár Béla

*is e könyvben. És minthogy ő a spiritualista-
mestereknek csak tanítványa; minthogy a spiri-
tualizmusra nyomban következett pesszimista-
kornak gyermeke: a kielégített szenvedélyt prob-
lémának nem fogadja és csak a többi meg-
oldásokat véli földolgozásra méltóknak, vagyis
az élet uralkodó igazságainak kiderítésére alkal-
masaknak.*

*Lázár Béla tehát a francziáknak követője;
a rajnántúli magas fokú műveltség uralkodik
szellemi világán; a Balzac és George Sand nyom-
dokain keletkezett fényes és terjedelmes elbeszélő
irodalom ejté hatalmába a költészetért rajongó
lelkét. Ebben vélem felismerni írói egyéniségének
ama fővonását, melyhez a többi jellemző vonások
csak mint kiegészítők sorakoznak. Azok tehát,
kik — megteendők, mitől én tartózkodom —
művét meg akarják bírálni, először is ez alpra
lesznek kénytelenek helyezkedni. Ez meg fogja
könnyíteni az ő munkájukat és — meg fogja
nehezíteni az ő állását. Mert rendkívül nagy
feladat a legnagyobbak mellett sikerrel megállni.
Ezért mondtam fönt, hogy írónk merészen vá-
lasztotta és csoportosította föladatait.*

De tudjuk, hogy az ifjuság semmitől sem riad vissza. Huszáros könnyű vérrrel ostromol mindent, még a parnasszust is. És minthogy végre még is csak ő a győztes, mert, ha tisztelettel is, de mindig eltemeti az öregeket: tehát igaza is van. A ki az ellenfél táborának helyén hál, azé a győzelem pálmája. Ez régi törvénye minden csatározásnak.

Azon körülmény, hogy Lázár a franczia elméletet tösgyökeres magyar nyelven hirdeti; hogy az idegen földön, de az egész emberiség számára termelt eszméért igazi biharias kurucz hatvágással lép síkra: — csak növeli a tény pikáns voltát, és csak megnyerheti számára a szíveket, melyeknek kegyébe tisztelettel ajánlom e könyvét.

Budapesten, 1894. május hó 2. napján

Kessler József.

FEKETE FÁTYOL

I.

Az ujságok megjöttek. A nagy sarokasztalnál megszünik a hangos társalgás. A pinczérek egy-egy ujságot adnak a fiatal emberek kezébe. Csend. A középső tekeasztalnál a francia nyelv fiatal tanára játszik az adópénztárnokkal, miközben egyes francia szavakat mondogatnak, ezen alapszik a becsületük. A városi ellenzék kerek asztalánál két viseltes külsejű öreg úr ül.

— Szép, hideg idő van, — mondja az egyik.

— Csak ugy recseg lábam alatt a hó, — feleli rá a másik.

Aztán elhallgatnak, hogy kis idő múlva folytassák.

— Már nem igen tudok járni.

— Én is alig birom.

— Hjah, az idő . . .

Nyílik az ajtó, s belép egy köpczös, atillás, java-korában lévő uriember s odatelepszik az öreg urak mellé.

— A gyűlésből jövök, mindjárt itt lesznek a többiek is. Sanyi bátyánk erősen befűtött a polgármesternek . . . . Brr! be hideg van!

— Csak úgy recseg lábam alatt a hó, — feleli rá az öreg úr.

— Futottam előre, ki nem állhatom a hideget! Hallja maga Guszti, mért nem fűtenek be jobban?

A főpinczér rászól a kiszolgálóra, hogy igazítsa meg a tüzet.

— Én már nem igen tudok járni — babogja a másik öreg úr.

A nagy sarokasztalnál ezalatt megeredt a társalgás. A lapokat egymást közt kicserélik, beszélgetnek a napi eseményekről. Az asztalfőnél ülő fiatal ember odaszól a szomszédjához:

— Kedves kolléga, látja, hogy igazam volt? Az ellenzék élni kezd az obstrukcióval. Ez az egyetlen mód, hogy érvényesíthesse befolyását. Parlamentáris rendszerünk mellett, főképp szerencsétlen közviszonyaink közepett, ezen nincs is mit csodálni . . . Egyébaránt ma még nincsen tisztázva a kérdés sem. Nem hiszem, hogy az ellenzék komolyan akarná a megerrendszer fenntartását. Ezért az obstrukció sikertelen lesz . . .

Társai letették az ujságokat s figyelni kezdtek. A kávéház ezalatt mind jobban megtelt. A városi ellenzék kerek asztalát körülülték a vezérférfiak, s hangos szóvitában beszéltek meg a közgyűlés eseményeit, a város pereit, a lóvasúttársaság ajánlatát, az új piacz hová állításának, az állandó színház, városháza, réaliskola építésének évtizedek óta függőben

levő kérdéseit. Elitérték az aggodalmaskodó polgármestert.

— Téglagyárat akarnak csinálni — szólott a köpczös úr, — minek az? Hát az én téglagyárom nem jó?

— Micsoda ostobaság kivinni a piaczt a város végére? Akkor azok a házak, melyek most a Szent-György téren állanak, feleértékűek lesznek. Hát szabad annyi derék polgárt meglopni? Rágalom, hogy a magam házát védem. Épp úgy védem a szomszédomat is?

— Minek színház — szólott a harmadik — nem látogatják azt nyáron se, nem hogy télen. Biztos bukástra meg nem kell építeni . . . De ha legalább a Fő-utczára tennék, de nem, a nagy piacra akarják, mert ott az alispánnak telke van . . .

— Ez az igazi, rút önzés, s minket mernek vádolni azzal. Igen, dekorációkért eladni a házát, a szent ügyet, — ma ellenzéki, holnap aulista — liflanság!

— Nem, kedves barátom, ne higyj az ujságoknak — szólott, ott a sarokasztalnál, az asztalfőn ülő fiatal ember, cigarettet sodorva. — Páris erkölcsét nem szabad a Gil Blas-ból, meg a Figaróból megítélni. Hidd el, ott is vannak még erkölcsös asszonyok. Erkölcs!? Ez a szó nem fejez ki semmit. A mi itt — nálunk — erkölcs — az Indiában erkölcstelenség lehet. Az a fő, hogy emberek legyünk, ép érzékkel, jó szívvvel.

— S hiszed, hogy egy párisi érezheti az önmegsemmisülés utáni vágyat, azzal a hangulattal, mint az a szegény ember, kiről most olvastam, hogy öngyilkos lett, ezt mondva: «Mit ér az élet asszony nélkül?» Hisz ez egy egész philosophiai rendszer!

— Az, de pesszimista, — szólott a baloldali szomszédja. — Azt hitte, hogy fajfentartó ösztönét csak azzal a nővel egyesülve elégitheti ki. Természetesen ez az érzés homályos volt benne. Érzékei gyönyörre vágytak s az akadály leverte. Schoppenhauernek igaza van, mikor . . .

— Dehogy van igaza! Hamis teoriával magyarázza az érzékek és a lelki vágyak működését. Ti persze nevettek e szón: *lélek*. Kedves barátaim, tudjátok, hogy bejártam Európa legtöbb egyetemét és meghallgattam a biologia és physiologia sok neves professzorát. Csak tagadni tudtak valamennyien.

— Tagadva is lehet bizonyítani!

— Csak állítani lehet. Van lélek, mely több, mint az agyvelő működése. Párisban a Quartier latinban laktam, egy udvari szobában a diák boulevard egy kis szállójában, a jókedv és könnyelműség hazájában. Ott ismertem meg egy leányt, szépet, pazar könnyelműt, a ki az egész világe volt és hogy szeretett egy szegény szállóbeli pinczért, a Bretagneból.

— Szentimentalizmus!

— Nem az; igazi szerelem, a lélek vonzódása volt s nem a testé; sohasem volt a kedvese . . .

— Kivételek nem döntenek meg a szabályt.

— Ki tudja, hogy nem a ti szabályotok-e a kivétel? A statisztika ezzel szemben tehetetlen! A lélekbe nem lehet belátni. Engem nem győzött meg az európai hitetlenség. Megismertem, de tiszteltem továbbra is régi isteneimet! . . .

— Azalatt a tudomány halad tova . . .

— Tudomány! Ezzel a szóval is visszaélnék. Gyűlölöm ezeket a határozatlan kifejezéseket. A mit ti tudománynak neveztek, pusztán hipotézisek, az aprópénzt ti aranynak veszitek. A multon épül a jövő is, nemcsak a jelen. Nem szabad rohanvást még fejlődni sem.

Az apró márványasztaloknál megkezdődött a játék.

Csoportok alakultak és egy-egy érdekes helyzetnél nagy csend állott be a teremben. Csak a sarokasztalnál ülő társaság beszélgetett a rendes félhangon, mitsem törődve a többiekkel.

A fiatal emberek valamennyien ügyvédjelöltek. Az asztalfőn ülő dr. ifj. Hegyessy Dezső most tért vissza szülővárosába hét esztendei távollét után, közvetlenül az ügyvédi vizsga előtt állva. Dolgozott az apja irodájában, melynek megyészerte nagy volt a hírneve.

Apja, az ügyvédi kamara elnöke, országos hírnevű kriminálista. Dezső örökölte apjának meleg szívét és nagy eszét.

Magas, sovány fiú volt, értelmes homlokkal, faun arczczal. Gúny ült az arczán, pedig édes melegség fészkelte a szívében.

Ha mosolygott, az első pillanatban kellemetlen hatást tett az emberre kiálló alsó fogsorával s valószínűs Voltaire-állkapcsával. Ám csak beszélnie kellett, s hangjának csengő ércze, gondolatainak finomsága, asszonyias mélysége eloszlatta a kedvezőtlen hatást s pillanatról-pillanatra nyerte meg a szívet.

— Erted jöttem Dezső, megyünk a megyebálra.
— Ezzel a szóval lépett az asztalhoz egy alacsony, zömök ifjú, kezét fogva mindenkivel.

— De kedves ügyvéd, bármily mély tisztelettel viselkedem is csodás hatású személyed iránt, ki megnyerted az égiek kegyét és ügyvéddé tettek, időnap előtt . . .

— Hohó! Ez ellen tiltakozom.

— Én meg az ellen, hogy engem bálba czipelj. Kivénültem én már abból!

— Te? A nagy hívő? A lélek és szerelem imádója? Nem! Jer a bálba, mi is veled tartunk. Ez ellen nincs apelláta!

Mindnyájan felugráltak és fizetni kezdtek. Dezső jobboldali szomszédja halk hangon odaszólt a társához:

— Milyen szomorú, hogy ez a Dezső nem szebb valamivel. Meleg, forró a szíve, csupa érzés ez az ember. Ki fogja ezt megérteni? A leányok erre mi-

felénk csak a külsőre néznek. Legfeljebb, ha az apja miatt . . . De az meg pusztá kaczérság lesz. Én félttem ezt a fiút!

II.

Odadőlt a terem oszlopához és belemerült az árnyékba. Csupa fény, csupa melegség volt körülötte minden, a fehér mollruhák, a szemek ragyogó symphoniája, a remény az arczokon, a betanult és kifakadó mosoly.

Odagördült hozzá egy kerek arczu, frakkos alak, akárcsak egy gumilabda, ruganyosan.

A zene felhangzott.

— Jól fogunk mulatni, — mondta neki a gömbölyü kis doktor.

— Ugy? — Csak hogy feleljen valamit.

— A mit Kari bátyánk rendez, minden sikerül. Tudja, hogy még csak egyre van szükség s meglesz a tuczat? Jubilálunk!

— Nem értem, miféle tuczat?

— Hja igaz, maga már évek óta országol. Hát tudja, Kari bátyánk már tizenegy egyletnek az elnöke. Lelke ő itt mindennek! Nini! Megjött már a kis Henriette! Ugy-e szép?

— Szép.

— Ma vezetik be a szoczetásba. Büszke is az alispán a leányára! Szörnyen. Velem tánczolja a quadrillet. Apropos, legyen a vizavim . . .

— Nem szoktam táncolni, sajnálom.

— Vagy úgy! Itt végignézte Dezsőt, aztán elgondolta magában: «nem is neked való az, ezekkel a rozoga tüdőkkal.»

Hátulról ezalatt valaki átölelte.

— Kedves közkedveltségű doktor — szólott a hórihorgas reporter — ugy-e maga szokott szivarozni?

A doktor megfordult, aztán keserű arcot vágva a régi, kopott élczre, így felelt:

— Szoktam biz én . . .

— No hát akkor adjon egy szivart. Beirom jelenvoltnak.

A kis doktor, kelletlenül bár, odanyujtotta szivar-tárczáját.

— A mi Blovitzunk, Várnai Aladár úr.

— Ifj. Hegyessy Dezső vagyok.

— Örvendek a szerencsének. A «Személyi hírek» között már megírtam, hogy haza méltóztatott jönni. Már most ugy-e itthon marad mindvégig?

— Kérem — kérem — aztán megjelent már az a személyi hír?

— Nem, mi csak a vasárnapi számban közöljük azt a rovatot.

— Akkor nagyon le fog kötelezni, ha kihagy . . . Kit érdekelhet az, hogy én haza jöttem? Legfeljebb az apámat, az pedig tudja. Érdekesebb hírekkel szolgáljon a közönségének.

— A hogy parancsolja. Szolgálatot véltem tenni. Mifelénk nem ismerik ezt a szót «szerénység.» De bocsánat a névsorom még hiányos . . .

— Kérem.

Egyedül maradt.

A kis doktor már nagy ideje ott forgott a terem közepén, dühösen ropva a mazurt.

A táncz mindjobban neki hevült, barátai ott ug-rándoztak előtte, versenyezve, kimerülten.

A lányok, a menyecskék elbódultan dőltek tánczosaik vállára, vérük pezsgett s forró leheletük összefolyt a gázlángok hevével.

Ügyvéd barátja lépett hozzá.

— Sokan vannak, alig lehet tánczolni. Sokan — sokan, olyanok is, a kik nem ide valók. Gyűlölöm a pénz tolakodásait, ha még olyan szép is a képviselője. Láttad már a Weisz lányokat? Fehér se-lyemben, gyémánt nyakékkal. Sok a zsidó, már a megyebálon is.

— Kivel tánczoltál?

— Egy zsidó leánynyal, de ez kivétel . . . Itt jön mifelénk. Nézd!

— Nagyon szép!

— S milyen eszes! A fogorvos lánya, Weltner Miri, milyen eszes!

— Gouvernante-műveltség . . .

— Nem az, barátom! Nem az. Nem tudom miért, de valósággal törpének érzem magam, ha vele vagyok.

Az apját jól ösmerem, hát foglalkoznom kell vele, pedig fázom, ha vele vagyok. Fázom. Ez a leány csupa ész, milyen szépen beszél magyarul s milyen okosan, mindenről. Sokat tanult, sokat. Fázom, ha vele vagyok, fázom.

Dezsőnek arczába szökött a vére.

A lány ott lebegett el mellettük, tánczosára hajolva finoman.

— Nagyon felhevülsz a hidegségben, — szólott aztán gunyosan.

— Ösmerd meg, aztán ítélj, — felelt az sértődve.

— Na, na, barátom, ne érzékenykedj. Nos hát mutass be.

— Meglátod, milyen ész! Csupa elme, nincsen benne sziv, elfoglalja őt egészen a költészet, a tudomány, meg a zene. Most leült, mehetünk.

E pillanatban oda csúszott a sima parquetten egy frakkos ur Miri elé s tánczra kérte.

— Várjunk, — szólott az ügyvéd.

A kis doktor lépett hozzájuk.

Csak úgy omlott róla a verejték.

— Már a második gallér, szólott erősen törülgetve a homlokát. — Hanem én bezzeg tánczolok hat helyett.

— Ime közkedveltséged titka, — felelt rá az ügyvéd.

— Kúrából teszem. Veszedelmesen gömbölyödni kezdek.

E pillanatban észrevette, hogy az alispán-kisaszszony ül, rohant hozzá, vissza kiáltva:

— Pardon uraim!

Aztán Dezső egyszerre csak Miri mellett ült s hallgatta a leányt, hallgatta, nem tudta mióta, hallgatta elbűvölve, szótlanul.

A leány bársony-sima arczát gyöngéd pir fedte. Legyezője strucz tollait simogatta ideges remegéssel. Néha felpillantott és szemei ragyogtak, kék, tengermély szemei.

— . . . Nem kisvárosi pesszimizmus beszél belőlem, higyje el. Azt hiszem, hogy meg fog érteni, barátai csodálják az elméje erejét s bizom is benne, hogy nem fog kikaczagni. Csak úgy elgondoltam, sokszor, néma magányomban. Egy ilyen kisvárosban, kötve régi babonák- meg előítéletektől, bilincsbe verve a születés esélyétől, önkénytelenül merültek föl bennem ezek a vad idéák. Kezembe került egy francia bölcselő könyve. Bizonyára ismeri: *Comte* katechizmusa. Megértettem belőle, hogy *kell* hitet vallani, hanem ez az emberiségben vetett hit pusztán . . . De már unja a fecsegésemet, ugy-e?

Dezső a leányra szegezte a tekintetét.

Egy kép merült fel képzeletében; egy sovány, beesett arcú ember képe, mely ott függ Páris egy kis mellékutczájának földszintes kis termében, melyben egyszerű munkások és tudományszomjas ifjak gyűlnek össze vasárnaponkint, hogy tiszteljék a böl-

cset és hallgassák tanait apostolainak ajkairól. És ez a leány, ebben a kis félreeső helyében a világnak, beszél a bölcsről, egy vidéki városka báljában, míg a zene szól, a tánczosok lihegnek s az állatias érzékek fellángolnak . . .

Ha regényben olvassa, bizonyára hazug megfigyelésnek véli.

Még a valóságban is kételkedett.

— Hallgat? Hát csakugyan érthetetlen dolog az, hinni az emberiségben? Minden vallás erre törekedett. Vegyük el mindeniktől azt, mely túlhaladja megismerésünk határait, s kész az új hit, az általános, a mindenkit keblére ölelő . . .

— Csodálom önt kisasszony, — felelte Dezső, — csodálom. Voltam a pozitivisták templomában, hallgattam s tanulmányoztam őket, de a szívemet, a lelkemet érintetlenül hagyta, mert olyan egyszerű. Az emberiség még nincs megérve reá, még a theologiai korszakban él, még a metafizikát sem érti, nem hogy a pozitívizmust. Nekem csoda kell, miszticizmus, szín, illat, bűbáj. Szeretem a világot, madárdallal, tömjénfüsttel együtt. Nekem zsolozsma kell, dallam, mely a lelkemhez férkőzik s teleönti ezt ifjúsággal, örök, örök ifjúsággal. Szeretem az életet, a halhatatlan életet, a túlvilági lét a vigaszom, bátorítóm, nehéz órákban. Ha esik az eső — szobámhoz vagyok kötve. Ekkor olvasom a bibliát és Jézusra gondolok. Ha mosolyog a napsugár — rohanok a

szabadba. Ekkor a régi dalra gyujtok, mely dicsőíti az Ég urát, a természet hatalmas alkotóját; gyermeki érzéseimből ne zavarjanak ki, ez a halálom . . .

A valczer frivol dallama meg kaczerkódott velük: *szerelem csupán az élet!* . . . A keringőző párok mosolyogva súgtak össze: Nini a Hegyessy-fiú Mirivel!

A leány zavartan hebegett valamit.

Dezső szive új világ volt előtte, új világ, mely különbözött a tudatlan udvarlók helyeslésétől és bölcseinek hideg okoskodásaitól egyaránt.

Szív volt, ifjú, szerelemre vágyó szív.

A zene dallama, a hangos csevegés, a zaj, a fény kábító kaosza megeste idegeit. Dezső szive csodás, érthetetlen bűbajos érzésbe meríté.

Akárcsak bársonnyal simogatnák.

Minden idege reszketett.

Láng gyúlt ki hirtelen a szemében.

— Jól esik a szava, hallgathatom-e máskor?

És Dezsőt, mint a lepkét, vonzani kezdte ez a láng . . .

III.

Az iratok és könyvek halmaza között, kezében tollal, előtte nyitott könyvvel, mozdulatlanul, egy pontra szegezve tekintetét, meredten, mint a kit egy gondolat üldöz, ült, szenvedve. Egy gondolat, a melyet keres, de a mely mégis kínozza, bár nem ismeri, nem érti.

Egy gondolat, mely felverte nyugalmát, mint a tintacsepp a pohár vizet, bepiszkolva annak a kristálytiszta csillogását.

Egy érzés, nyugtalan, lázas, mely már hónapok óta keletkezett, nőtt, nagyobbodott, aztán elterjedt egész benső érzésvilágán.

Előbb homályos volt, aztán mind erősebb. Előbb csak futó, színtelen, majd megülledett a lelkén és fojtogatta, mint álmában egy lidércznyomás.

Keletkezett, élt, terjedt, erősödött — de nem szállt el.

Erősebb volt, mint az ellenáram és lassan, de hatalmasan ura lett a pillanatnak, aztán valósággal állandóvá fejlődött ki benne.

Mi lehet ez? Hogyan jött? S miért?

Emlékezett, hogy csak egy szó, csak egy gondolatfajta valami, amolyan semmi volt azelőtt.

Azt hitte, amolyan futó érzés, a minő gyakorta kibugygyant a lelkében, egy omnibusz-szomszéd, egy ablakból kikandikáló női arcz láttán.

Egy pillanatra elfogta volt ilyenkor valami homályos vágy. A vér felszökkent az arczának ereiben, torkát fojtogatta, aztán lehült, gondolatok kergették el, egy érzést a gondolatok . . .

Ez nem ilyen.

Ma egy szó, másnap egy tekintet, harmadnap szemeinek egy pillantása uj, eleddig ösmeretlen hangulatokba ringatták.

Azt mondta volt néki a leány :

— Be jó ön, hogy nem hagy el ebben a kínos egyedülvalóságban!

Hátha csak üres udvariasság? Ez csak egy mondas, egy pusztá szó.

Akármi, de megkapta, megrezzent a hallatán, szívta be magába az illatát, megrészegült tőle . . .

Máskor meg ott ültek a szalon japáni szegletében.

A szobára leszállt a félhomály.

A leány beszélt hozzá, hallgatta is, nem is. Valami angol íróról volt szó. Kieplingeről, annak egy angol-indiai rajzát mondta el néki a leány, elragadtatva az író naiv, egyszerű előadásától.

Többek között így szólt :

— Boldog ember, a ki tud szeretni! A Kiepling alakjai tudnak. A francziák azért idegenítenek el, mert náluk csupa szerelemre tehetetlen alakokra lelek. Pedig a szerelemben nyilvánul az igazi férfierő!

Ez is csak egy szó, de benne mérhetetlen sok gondolatot keltett.

Csak úgy rohant át — egy pillanat alatt — a sok idea, alak, könyv, érzés a lelkén.

Amolyan felhevült lelkiállapot volt ez, a mikor egy élet száguld el egy pillanat alatt a lelkünk előtt, látjuk az alakokat, halljuk a hangjukat, érezzük a közellétüket, napok, hónapok történetét, és mind ez alig tart öt másodpercznél tovább.

Ah, igen! Boldog ember az, a ki tud szeretni! . . .
Egyszer azt mondta a leánynak:

— Mit olvas?

— Flaubert «Madame Bovary»-ját.

— Szereti?

— Sokat szeretek benne, inkább a részleteket,
mint az egészet. Egy-két lapja örökszép . . .

— Örök-szép? Mi ez? Ezt nem értem!

— Nem . . .? Tulajdonkép . . . Egyszerűen így
nevezem azokat a helyeket, melyekben az író ereje
fölötte nagy mértékben nyilatkozik.

— Hát akkor miért nem mondja, hogy örök-
igaz.

— Mert csak relative igaz. Csak a Flaubert szem-
pontjából az. Ez a szó «igaz», nem helyettesíti a
régizesztétika «szép»-jét. Én az egyéniséget keresem
a képzelet műveiben. A kinek egyénisége van, mely
kialakul a legtárgyilagósból is, az igazi
író marad. Egyéniség nélkül nem lett senki nagy
íróvá. Ez az egyéniség csak akkor jogosult, ha korá-
ból és környezetéből, ha egyszóval fajából sarjadt
ki s azt tükrözi vissza . . . Én Flaubert «szép» lap-
jaiban a francia írókat látom — a fajta íróban, kü-
lönös erővel kiemelkedni. Ez az örökszép.

— Igaza van, ha magyarázza a maga gondolatvi-
lága szerint a közfogalmakat. Teheti. Ez is egyéni-
ség, csak hogy ép ez által állott be az a nagy fogal-
lomzavar . . .

— Azon könnyű segíteni. Gondolkozzunk ön-
állóan.

Ismét csak egy szó, de a mely Dezsőt megkapta. Egyszer a szívét, máskor meg az eszét bámulta, most a szépsége keltett fel benne hangulatot, máskor meg az izlése, a finomsága ringatta csodás érzés-
világba.

Egy délelőtt elkísérte a leányt a főutczára, egyet-
mást vásárolgattak, kesztyüt, szalagot, könyvet.

Rongyos, szegény koldus állott volt elibük. A lány
megajándékozta.

— Megteszem a magamét — szólta — bár ezzel
nem igen segítünk a szociális nyomoron. Higyje el,
mi még megéljük az új forradalmat.

— És szeretné?

— Lelkemből. Lelkem fáj, ha ezekre a vérlázító
igaztalanságokra gondolok. Magam ugyan nem va-
gyok felesküdt híve semmiféle kegyetlenkedésnek,
de belátom, hogy a hol a jó szó nem használ —
elvégre tettekhez kell nyulni. A párizsi Ravachol
bombáiban egy elégedetlen társadalmi osztály meg-
nyilatkozását láttam. Lehet, hogy Ravachol örült
volt. Lehet, pusztá gonosztevő. Lombroso erről na-
gyon meggyőzően irt, olvasta? A Nouvelle Revue-
ben. Helyes. Ravachol lelki beteg. De hiszen az le-
hetetlen, hogy örült legyen egy egész társadalmi
osztály? Taine örülségi rohamnak tartja a francia
forradalmat is, pedig szükség volt rá. Hát legyen

bár örültek csoportja az anarchisták szövetkezete, bizonyos, hogy egyszer valamikor céljt érnek. Én hiszem.

Aztán hozzátette:

— Bizonyos, hogy Franciaországban lesz legelőbb szociális köztársaság. Boldog nép, hogy tud lelkesedni! Csak a lelkesedés teremti a nagy dolgokat!

Ismét csak egy szó, de lelkének finom, sensibilis voltát teljesen feltáró.

Dezső alig tudott rá válaszolni, zavartan, felindulástól remegve mondott egy pár szót.

Aztán beléptek egy üzletbe. . .

Egy vándor műkereskedő állította volt fel kiállítását a megyeház nagytermében.

Együtt mentek el,

Egy pár értékes apró dolog mellett sok volt az értéktelen, nagyhangu, frázisos mázolás.

Firle Walter egy kis képe előtt, melyről egy gyermek üde, mosolygó arcza ragyogott eléjük, állottak meg.

A leány így szólott, váratlanul, mintha csak a gondolatait folytatná:

— Sajátságos, hogy a magyar írók minő keveset törődnek a stilus szépségével. A francziáknál ez a minden. A technika kérdése ép úgy uralkodik ott a literatúrában, mint a festészetben.

— Én azt hiszem, hogy nagyon is csak az uralkodik, veté ellene Dezső.

— De lehet-e ez máskép? A sok romantikus

bombaszt után? Megkísérlik, hogy az egyszerű dolgokat természetes eszközökkel fejezzék ki. Ah, a stílus a minden, valóban! Hiszen mondanak is ők, még pedig sokat, de szépen. S mindenki igyekszik azt, a mit gondol, a lehető legszebben, a lehető legfrissebb, legüdébb, legsajátabb kifejezéssel megérzékíteni, oh ezek a francziák! Ezért nagyon szeretem őket.

— A multkor az angolokat . . .

— Nos, az angolok . . . azokat is szeretem, de más okból, tudom én élvezni az öröksépet . . . Látja, megint ez a kifejezés . . . tudja, hogy mit értek alatta, ugy-e . . .?

— Szegény magyar literatura — szólott Dezső, — persze ezekkel a hatalmasokkal összevetve eltörpülsz. Oh, sokat árt a magyar literaturának, hogy annyira olvassák a külföldit . . .

— Mit sem árt! Én azért Jókait imádom, az én szívemet csak ő tudja meghatni. Minden sorát lesem, ép ugy a többiekét is. A külföldi irodalmat olvasom, méltánylom, válogatok belőle, gondolkozom rajta. De a magyart imádom, szeretem, az a lelkemhez nőtt, mert belőle szakadt! . . .

Emlékezik! Könyvei és iratai között csak ezekre az apró jelenetekre emlékezik. Sokra, számosra.

Mindegyik beleette magát lelkébe. Mindegyik ennek a kivételesen tiszta szellemnek az emléke. Így fejlődött ki benne ez az érzés, most már tudja.

Egy érzés, mely kisimult vágygyá, szenvedélyes vágygyá!

Nyugtalan, lázas állapot fogta el állandóan, mely csak akkor pihent meg, ha együtt volt a leánynyal. Jött, nőtt, nagyobodott benne ez az érzés. Mi a neve? Névtelen, de szines, ragyogó érzés. Vonta őt magával, nem tudott uralkodni rajta, elveszítette akaraterejét. S ott ül könyvei között, hasztalan serkentették azok munkára, elveszítette az idő iránti érzékét. Hát dolgozik majd máskor, ma nem. Csak élt a hangulatainak, csak gondolt folyton a leányra s tusakodott az ellenáramokkal.

Ebben az évődésben végre kitisztult egy új gondolat.

— Kerülnöm kell! Elválaszt tőle egy megmérhetetlen tenger. Ez volt a józan ész.

— Nem szabad szeretned, vallása, faja elválaszt! Idegen az a ház, idegen. Más a hite, más a lelke! . . .

S a hangulat rávetette magát az értelmének szavára, ütni, fojtogatni, püfölni, verdesni, rugni kezdte. Borzasztó volt ez a küzdelem.

Ő maga, áldozata ennek a küzdelemnek, végig omlott a diványon.

Iszonyúan szenvedett.

De nem győzött egyik fél sem. . .

Beesteledett, elment Miriékhez.

Odaült a leány mellé, ki himzett.

— Dolgozott ma?

— Nem. Nem tudok egy idő óta könyvbe nézni.

— Mí bántja?

— Nem tudom. Azt hiszem elmulik magától, úgy a hogy jött. Még ezt az érzést soha sem éreztem, valami hasonlót, azelőtt, idegen földön. Mikor elfogott az elvágyás. Nem vágyódtam épen haza, csak el, valahová. Az utca jókedve szomorúvá tett, az emberek pénzen vett jósága kinzott. Napokon át jártam-keltem. Nem leltem helyemet sehol, sehol. Aztán csak beállott a nyugalom, a sivár, az üres. Így vagyok most is. Sajátságos hangulat-áramlatokban élek, új, ösmeretlen érzések emésztenek, nem az elvágyás hangulata, ellenkezőleg, ide köt valami, álmok kinoznak, halálsejtelmek ejtenek meg . . .

A leány ránézett meleg, *hitvesi* szeretettel.

Ugy érezte hogy az ő sorsa ehhez az emberhez van kötve.

Nem fogta el ugynevezett lányias félenkség, bátran, egyszerűen állott fel s nyujtotta feléje a kezét.

— Barátom . . .

A fiu felugrott, sápadtan ragadta meg a feléje nyujtott finom, puha alabástromszinű kezét, melyen gyenge kék erek csillogtak fel a téli szikár napfényben.

Aztán mind a ketten elcsendesedtek.

Dezső tudta, hogy a koczka el van vetve, hogy ez az idegen ház lett az ő életének középpontja,

hogy ha öröm vagy bánat, szerencse vagy keserűség éri, azt csak ennek a háznak tudhatja.

És ez az idegen ház lett az életének középpontja.

Miri azt mondta az este az apjának:

— Apám, én Hegyessy Dezsőt szeretem . . .

A kis doktor megrezzent.

A leányának a jelleméről azt tartotta, hogy macacs, mint anyjáé és szivós, akár csak az övé, ki végig küzdötte vala magát annyi szenvedésen az osztrák fővárosban, száraz kenyeren élődve, csak-hogy elnyerje a diplomáját. A furfangos, világos értelme bevilágított a jövőbe és elképzelte azt a nagy harcot, melyet Hegyessyék folytatni fognak ellene, meg leánya ellen, csakhogy elidegenítsék a fiut.

Idegés félelem fogta el.

Elhallgatott, hevesen fel s alá járt a szobában, simogatta a homlokát.

— Persze vége! szólalt meg . . .

— Vége.

— Nehéz lesz . . .

— Tudom.

Azzal fogta magát és könyvet vett elő.

Nagy időre így szólott:

— Nekünk küzdenünk kell, úgy látszik, ez a sorsunk.

— Küzdeni fogunk. . .

Dezsőt mintha kicserélték volna.

Lázás fény csillogott a szemében, beteges mosoly derítette fel az ajkát, de az anyja szemében egészség jele volt mindez.

Jó kedvvel kelt fel, nyugodtan dolgozott, a tavasz mintha visszaadta volna az életerejét.

— Mit csinálsz fiam?

— Dolgozom, anyám . . .

A fia dolgozik!

Hegyessyné boldogan mesélte a férjének:

— Dezső dolgozik.

A lányok szobájában is kivilágosodott minden, derült mosolyban uszott a ház.

A család szemefénye egészséges. Mirit mindennap látta. Ott ült a himző asztala mellett s meleg szerelemmel bámulta a két fényes szemét, örvendett az okos hallgatásában, s mesélte neki, hogy mivel foglalkozott aznap. Mirit minden érdekelte, a jogtudomány legaprólékosabb kérdését is szívesen elhallgatta, hiszen Dezső meséli, a kinek édes-bús hangja beleverődött a szívébe.

Nyugodt öntudat, a kölcsönös szerelem érzése, a legtisztább hangulatokba ringatta őket.

A doktorné néha benézett hozzájuk, hallgatta a Dezső szavait, aztán dolgai után látott ujfent. Egyedül maradtak, édes egyedüliségben, ketteskén . . . Így telt el a tavasz, események nélkül, csendesen. Boldogságban.

Május első hetében megérkezett a szintársulat és

Miri, mint annak előtte, eljárt az anyjával esténként a szinkörbe.

Az apja színházi orvos volt s így állandóan két helyet tartottak fenn a számukra. Az estéket tehát ezentul a színházban töltötték. Dezső bérelt Miriék mögött egy széket s így együtt maradhattak.

Hogy mindennap Miriéknél volt — nem volt fel-tűnő; de hogy a színházban együtt látta őket a világ, Galeottó megszólalt.

A Fényes lányokat módfelett bosszantotta, hogy Dezső nem állott be a többi ifjú urak közé, kik ott álldogáltak a szünetek között az ő földszintes pá-holyuk előtt kaczagva és évődve.

Dezső nővérei mihamar észrevették ezt s panasz-kodtak is a mamának.

A mama másnap bement Dezsőhöz.

— Mit csinálsz fiam?

— Dolgozom, anyám . . .

— Bocsáss meg, hogy háborgatlak. Ugy hallom, mindig együtt vagy a zsidódoktor leányával. Dezső, Dezső, én figyelmeztetek ideje korán. Rosszra vezet téged az a zsidólány, megbabonáz . . .

— Kedves anyám, te, a nőegylet alelnöknője, roppant sokat hangoztatod Miriék vallását. Bocsáss meg, hogy megemlítem. A mi pedig a megbaboná-zást illeti . . . én Istenem! . . .

Azután felállott a székéről, kezét csókolt az any-jának s így szólott:

— Anyám, én szeretem Mirit.

Még aznap este észrevette Miri Dezsőn, hogy izgatott, hogy szenved.

— Mi baja van Dezső?

— Nekem? Semmi, édes.

— Izgatott. Mi történt?

— Talán sokat dolgoztam...

Hanem nem volt egy helyben maradása, az előadás alatt kiment.

Mikor pedig visszajött a szünet idején, Miri így szólt az anyjához:

— Fojtó meleg van. Menjünk ki a levegőre.

Künn a sétatéren, az öreg hársfák alatt, azt mondta a lány:

— Nem mondja meg mi történt? Nekem sem?

— Hát megmondom. Bevallottam az anyámnak, hogy magát szeretem. Ő ellenezi a házasságunkat. Sirt is. Ez fáj nagyon.

A lány némán hallgatott.

— Tudtam, hogy küzdenem kell. Hát küzdeni fogok — a végsőig.

A lány megszorította a kezét, melegen, szerelemmel.

— Mert imádom, mert imádom.

Mikor hazaért, az édes anyja szobájában még égett a gyertya s kihallatszott az előszobába, hogy sir.

Dezső betántorgott a szobájába s könyvei közé

temetkezett, de összefolytak szemei előtt a betük, s itt is hallotta az édes anyja zokogását:

«Elszakadsz az anyai háztól, édes fiam!»

IV.

— Tegyen úgy, a mint akar. Ha tőlem kérdezné, azt felelném: ne tegye. A vérkeverés árt a raçe-nak, azt tartom. De ha szereti!

— Te elveid szempontjából ítélsz. Engem az érzésem vezet. Nem hiszek annak a lánynak az igaz szerelmében. A faja őt is megrontotta, bizonyos. Dezső, Dezső, menekülj előre! . . .

Dezső ott állott a szülei előtt s azt felelte:

— Szeretem Mirit!

Tanult, dolgozott. Estende ott volt Mirivel a szinkörben. Az anyja sirt odahaza, az apja komor volt, lehangolt, a nővérei idegenül néztek rá. A Hegyessyház elcsendesült. Mintha temetésre készülnének.

Hasztalan ragyogott be a szobákba a tiszta, nyári napsugár, sötét, szomorú volt ott a levegő.

Megmérgezett boldog napok. Miri szépsége, jósága, bája árnyba borult, a szülei ház komorsága vetette rá a maga fekete leplét. Belefészkelődött a szívébe a kétség, s ölte, pusztította a jókedvét, a nyugalmát, az örömét, a lelkét. Hátha, hátha? Csak könyező szemet, csak komor ajkat, csak sértett tekintetet látott maga körül, napról-napra, estéről-estére. Már nem

jártak a színházba se az anyja, sem a nővérei. Kínos volt látniok Dezsőt Miri mögött. Oda ültek ki a kertbe, a kerek asztal köré, várták Dezsőt izgatottan, komoran. Mikor megjött, megint csak az anyja könybe fult zokogása fogadta.

Nagy zivatar tört ki egy este. Dezső otthon maradt. A fiatalabbik nővére melléje ült.

— Nem mégy a színházba?

— Nem.

— Mirid vár . . . s gúnyosan mosolygott.

Dezső szó nélkül ott hagyta. De ez a mosoly a szívébe nyilalt.

— Anyám, mondotta egy nap, szeretnék egy új nyári ruhát csináltatni . . .

— Tetszel te ebben is Miridnek, — felelte az anyja.

Igy teltek a napok, minden szó, minden megjegyzés sértő tűszúrásként vágódott be az érzékeny szívébe.

Már nem tudott dolgozni, a vizsga ideje pedig közeledett.

Naponta ott feküdt a pamlagon, lustán, megtörve, erőtllenül, várva az estét. Kérülte az embereket, főkép a családját.

— Hát idejutottam! — sóhajtott fel. — Elidegedtem az anyámtól — érzem. Miért? Hasztalan, szeretem Mirit, szeretem, napról-napra jobban.

Az estéi vigasztalták. Ott ült a lány háta mögött,

beszívta a lehelletét, epedt a mosolyáért, érintette a keze puhaságát, bámulta a csillogó nyakát, a haja selymét, s pir ült ki az arczára.

Egy vasárnap délután elkísérte Miriéket a közeli fürdőbe, a kis város nyári kiránduló helyére. Ott ült mellette a vasúti kocsiban, mely telten-telven volt kirándulókkal, víg, mulatni vágyó emberekkel. A lány bájoló volt, kék szalagjával puha, csillogó nyakán, s gyermekded mosolyával ajkai körül. Este, vacsora után, karöltve sétáltak a fenyvesek között, lenn a tóban a nyíló lotusvirágok sárgás-fehérsége csillogott a hold sugaraiban, s a hűvös esti szellő halkán lengette a fák barnás lombjait.

Dezső ittas lett a lány szavának a zenéjétől.

Magához vont a lány odasimult a vállához. Megremegett a pillanatnyi kéjtől s ajkát odaszoritotta a leány ajkaihoz, forrón, forróbban és úgy állottak ott összeforrva, örök, édes, kéjes szerelmi csókban egyesülve.

Az esti szellő végig suhant a lombok között és Dezső hirtelen megborzadt. Mintha fagyos kéz simította volna végig a hátát. Gyengének érezte magát hirtelen. S mentek tovább szótlanul.

Aznap éjjel lázba esett, másnap ágyban maradt. Az öreg orvos összevont homlokkal tapintotta meg ütőerét, hóna alá dugta a hőmérőt, végig simította izzadt homlokát s dörmögött magában.

— Vigyázni kell, fiatal ember, az esti híves szél

megárt. De se baj, csak egy kis láz, holnapután már felkelhet.

Igen, de ismét köhögni kezdett s éjjel vért hányt megint.

Az anyja ápolta!

— Mirivel volt a fürdőben; éjszaka, ott hült meg. O, ez a lány! Ez az oka mindennek — mondotta a férjének.

— De ha szereti!

— Igen, mert megbabonázta. Ösmerem én a fáját. Az a leány! Minden rossz kitelik attól!

— Asszony, asszony, miket beszélsz!

— O, te az elveid szempontjából beszélsz. Engem az érzésem vezet. Ha szeretnéd a fiadat, hát lebeszélnéd, nem hogy még . . .

— Engem is vádolsz?

Az asszony sirva fakadt:

— Én Istenem, igaz, lám még téged is vádollok! O, ez a lány, vizályt hozott a családomba, beteggétette a fiamat! O ez a lány! . . .

Dezső lázban feküdt, nap nap után.

Harmadnap reggel vágyott Miri után.

Az anyja persze tudni sem akart arról, hogy a lányt elhivják. Lázban van, lázas kivánság.

— Csak feküdj nyugodtan édes fiam, majd eljön Miri.

— Hogyan, hát elküldtél érte?

— El, de nem ér rá, majd eljön.

De a beteg nyugtalan, folyton az ajtót leste.

— Ha elküldtél volna érte, hát eljönne, tudom. A láz így aztán emelkedett.

Másnap azt mondta az orvos:

— El kell küldeni a leányért, mert . . . el kell küldeni.

Miri eljött. Oda ült Dezső ágya mellé, végig simította a homlokát.

Az anyja nem jött be, sem a nővérei. Maguk maradtak.

A leányt mód felett sértette a hideg fogadtatás, de hallgatott.

— Eljön ugy-e holnap is?

— Dezső édes, legyen egészséges, jőjjön el maga, mihamarább. Én, látja nem jöhetek — és sirva fakadt.

A fiú megértette.

Aztán nyugodt lett, a láz csillapult, egy hét múlva már felkelt.

Az orvos azt mondta ugyan, hogy maradjon még a szobában, de Dezső aznap este már elment a színházba, találkozni akart Mirivel. S mivel nem lett rosszabbul sem másnap, sem harmadnap, hát megint a dolgai után járt, dolgozni kezdett.

Nem tudta az anyjának megbocsátani, hogy úgy bánt Mirivel.

Visszavonult családjától, külön evett a szobájában, csak az apjához, ha szólt, a Hegyessy-házban minden elcsendesült.

Az anyjának fájt, hogy Dezső kerüli, de nyugodtan tűrte, mutatta, hogy fel sem veszi.

De megtört zokogása be-behangzott Dezsőhöz.

«Elszakadsz az anyai háztól, édes fiam!»

Dezső végig omlott a pamlagán s fuldokolva zokogta :

«Anyám, ne kínozz, szeretem Mirit, szeretem!»

A nővére ép akkor ment át a szobáján. Egy perczre megállt, fájt a szive, hogy Dezsőt sirni látja, de a zokogása felébresztette a gyűlöletét Miri iránt.

Hirtelen kisuhant, anyjához futott:

— Anyám, Dezső sir . . . !

Anyja nem hallotta, csak zokogott tovább :

«Elszakadsz az anyai háztól, édes fiam!»

V.

Esett, már napok óta, a nagy sár, a híves, nedves levegő, meggátolta Dezsőt abban, hogy Miriékhez menjen.

Október eleje volt, két héttel a vizsga előtt.

Mint szárnyaszegett madár gubbasztott ott a szobájában, akarat, kedv, hangulat nélkül, s képtelen volt arra, hogy nyílt fővel gondolkozzék.

Tompult, borult volt az elméje, mintha fátyolt terítették volna reá.

Miri után vágyott, égett.

Levelet irt vala néki, hogy nem mehet, megárt-hat a levegő, meg tanul.

Egy pár nap csak s vége lesz mindennek.

Miri irta, hogy vár.

Hogy már két napja nem ment el hazulról, az anyja jó reménységben nyitott be hozzá.

— Beteg vagy fiam?

— Nem.

— Talán észhez tértél?

— Hagyjuk az efajta beszédet, felelte Dezső ingerülten. Egész teste lázasan remegett a vágytól, hogy láthassa Mirit, az anyja szava hát tűz volt az olajra. Pedig nem hallgatott az el. Érvet érvre halmozott, a legkicsinyesebb indokokat, csakhogy meggyőzze a fiát. Árt a családnak, a jövőjének, a nővérei szerencséjének. A rokonok, az ösmerősök velük fognak foglalkozni heteken át. Már nem is mehet társaságba, mert kérdésekkel üldözik. Igaz-e, nem-e? Miért nem beszél le a fiát? Ki hinné azt el, hogy egy fiú ne hallgasson az anyjára? Hogy feláldozza az anyja nyugodalmát, a maga önző, csúf vágyaiért, hogy gyalázatot hozzon az ősi névre, hitvány szerelmeskedésért. Hát férfi az ilyen? Aztán kikelve magából, megragadta a fia kezét s suttogá:

— Szereted?

— Szeretem.

— Hát mért vagy olyan gyámoltalan...

— Nem értelek?

— Szeret, azt mondja?

— Szeret — tudom.

— Hát legyen a tied, megkaphatod. Nem kell azért elvenned...

Dezső megsemmisülve ugrott fel.

— Ne tovább, anyám, anyám, hallgass!

— Gyámoltalan, mit gondolsz? Hiszen szerencsésnek tarthatja magát, ha egy Hegyessy fiúnak a szeretője lesz?

— Anyám, anyám!

— Hogy gondol az a teremtés, hogy mer csak arra gondolni, hogy az én fiam, ah! a felesége, a felesége?! Legyen a kedvesed, nem bánom, de a feleséged soha...

Dezső végig omlott a vetetlen ágyon s fuldokolva zokogta:

— Megölnöd a szívemet anyám!

— Lárifári, holdvilágos romanticizmus, nevetséges szentimentalizmus, a mi sirásra fakaszt, hidd el, igazam van. Ez az élet!

Ettől a hangtól ám megborzadt Dezső.

Odafordult az anyjához:

— Ez a szó szétválaszt, elszakít tőled. Most már nem hiszek az anyai szeretettedben, most már nem hiszem, hogy téged szeretnem kell, hogy éreznem kell irántad fiui tiszteletet. Hallgass reám. Ez a végső szavam.

— Eh, lárifári, megint frázisaidal állsz elő. Ezt az apádtól örökölted. Ő is örökké elveivel áll elő.

— Hát nem hittem eddig abban a tanban, hogy

csak azt az anyát kell szeretnünk, a ki megérdemli. Most már hiszek benne, s nem szeretlek. Meg akartad mérgezni a lelkemet, de nem sikerült ez a pokoli terved. Micsoda eszköz, én uram Istenem! Csúf, jezsuita mód. De legyen vége . . .

Ezzel indult kifelé.

Órákon át barangolt a csúf, nedves levegőben, locs-pocsos utakon, a nagypiacz sártengerében. Csak azon vette magát észre, hogy Miriék előtt áll s bement. A lány megijedt tőle, a mint nyakig sárosan, kiversedett szemekkel elébe állott.

— Szenvedek Miri . . .

Miri odaült mellé, a bizalmas japáni szegletbe s suttogott a fülébe édes, enyhítő szavakat. Rávette, hogy menjen szépen haza s dolgozzék tovább, közel van a vizsga.

Hazatámolygott, fáradtan, megtörve.

De nem tudott dolgozni, másnap sem, harmadnap sem. Ágyba esett ismét s az orvos félrehívta az apját s így szólt:

— Legyen erős, a szegény fiú nem kél fel többé az ágyból. Ha egy hónapig még él, az sok. A láz egyre növekedik, ki tudja? Legyen erős.

A láz egyre növekedett. Már a negyedik nap Miri után vágyott, de csak az apjának merte megmondani, az apja pedig nem merte megmondani a feleségének; Dezső így egyre rosszabul lett, az anyja ápolását meg nem tűrte.

Szomorú most a Hegyessy-ház nagyon.

Ott sirt egész nap az anyja a leányaival, Dezső egyre Miri után vágyott s hányt-vetett mindent, ha az anyja közeledett az ágyhoz. Így elpusztul a fia, tudta. Az orvos meg is mondta az anyjának:

— Meg akarja ölni a fiát?

Hegyessyné ettől a szótól elsápadt, s fuldokolva zokogta:

— O, hogy szeretem, hogy szeretem! ...

— Megöli, ha nem enged neki.

Hát engedett. Miri eljött s Dezső megnyugodott.

Oda ült a lány az ágya mellé s suttogott neki édes, enyhítő szavakat a fülébe. Az anyja ott állt mellettük s látta, hogy a fiát mennyire szereti ez a lány, hogy gondolja, hogy becézi, hogy megnyugtatja. Másnap bejöttek a nővérei is, Dezső boldogan mosolygott, látva, hogy a lányok mint elcsevegnek.

Az apja is be-be jött hozzájuk s boldogság, fény, öröm derült ki a szobában.

Az orvos azt mondta az anyjának:

— Látja nagyságos asszonyom, minden jó szava Miri kisasszonyhoz, egy nappal hosszabbítja meg a fia életét. Még talán meg is menthetjük. Ha tavaszig életben tartjuk, na, majd csak meglátjuk!

Magában pedig ezt dörmögte:

— Nem látja meg ez a fiu az orgonanyilást ebben az életben soha!

Hanem a remény, ez a leghatalmasabb bűvész,

pirit fakasztott Dezső arczára, azt hinné az ember, hogy az egészség pirját. A családja azt hitte. Nyugalom omlott végig a kedélyeken, csendes, boldog nyugalom, a tengerhosszú, izgatott hetek után.

Miri eljött naponként, s fény derült ki a házban, ha csak megjött. Örvendeztek a fiú örömén, a beteg javulásán, ők pedig rajzolgatták a boldog jövő családoka képeit, egy hajszálnyi vékony reményszálba kapaszkodva.

Hanem e reményszál mihamar elszakadt.

VI.

Langyos, tavaszi szellő! Puha, meleg tavaszi napsugár! Be sokáig késtek!

Dezső és Miri is számolgatták a heteket, napokat, perczeket. Ha eljön a tavasz, eljön az egészség, eljön a boldogság. Hogy végre nem áll semmi sem az útban! Egészséges lélekkel könnyen levetheti majd a vizsgálat terhét s aztán megnyílik ellőttük a mosolygós boldogság. Kéz a kézben, szív a sziven s élnek mámoros, víg, felhőtlen napokat!

Hanem ez a gonosz, szivtelen langyos, tavaszi szellő késik, késik egyre. Odakünn hull a hó, sivít a fagyos szél, s az ablaktábla cifra a jégvirágoktól. Messze van még az orgona virulása, az ibolya fakadása, a ragyogó, puha tavaszi napsugár! Messze!

Benn, a beteg ágya körül minden olyan nyugodt,

olyan csendes. Miri mosolya, Dezső pirja, a lányok csevegése, az anyja aggodó tekintete, mind, mind olyan csendes, olyan nyugodt . . .

De a kisvárosban száll a hír.

Hogy Hegyessyék megnyugodtak Miriben. Hogy ime még is csak bejut a familiába a leány. Hogy Hegyessyné egészen átváltozott, s csupa czukor lett a veszedelmes méregből.

Most már kedvébe jár fiának, az meg javul, javul egyre. Tavaszra már megesküsznek.

Persze, hogy meg kell őket látogatni . . .

S jöttek a társaságból, csoportosan.

Csakugyan igaz. Ott van a leány a beteg mellett, ápolja, becézi a kigyó!

Hát jegyese vagy mije?

Szereti? Ez semmi!

Másrésről eljártak a Miri anyjához a jóakarók.

Tudja-e, hogy kezdik félremagyarázni a Miri jószágát. Ne higyenek a Hegyessyék mézes-mázos szavaiban. Nagy intrikus az az asszony. Persze, most hizeleg.

Pedig csak túri, mert félti a fiát. Önzésből van forrva annak az asszonynak a lelke.

Furia az, nem is anya. Ha tudnák miről kering a szóbeszéd.

Nincs tisztesség ebben a viselkedésben.

— Tudod-e Miri, hogy mit beszélnek rólad?

Tudja is, nem is.

Mit törődik a beszéddel?

Dezső egészsége most a főkérdés.

Hadd beszéljenek.

Hát beszéltek.

— Tudod e leányom, mit akart az az asszony? Gyalázat volt az, lányom! Hirbe fog az hozni, meg fog még az törni. Ne menj a kalitkájába.

— Nem anyám, Dezsőnek szüksége van reám!

És ment, és boldogok voltak nagyon. Egyre közelebb esett a tavasz, a puha, meleg tavaszi napsugár, a langyos tavaszi szellő! Majd megváltozik minden, leveti könnyű szerrel a vizsgálat terhét s a maga ura lesz, a maga ura, egészen!

És kéz a kézben, szív a sziven s élnek mámoros, víg, felhőtlen napokat!

De a kisvárosban száll a hír.

Egy este aztán mogorván jött haza a Miri apja s odaszólt a lányának.

— Miri! A becsületedet szeretem.

— Nem értelek!

— Hogy Hegyessyékhez jársz — félremagyarázzák. Hogy nem tetszettél az anyjának — tudod. Hogy miket eszelt ki az az asszony ellened, ma tudtam meg. Olyan tanácsokkal látta el a fiát, — eh tudják már az egész városban, hát végre tudom én is. Ez árt a nevemnek. Többet nem léphetsz be abba a házba, csak mint Dezső törvényes felesége. Tudod, hogy életemnél is többre becsülöm a becsü-

letet, e nélkül az csak halál. Hát engedni fogsz. Nem, ne válaszolj. Nem tűrök ellentmondást. Megírod ezt Dezsőnek és ezzel vége. Jó éjt.

«Kedves Dezsőm!

Zokogva írom e sorokat, de engednem kell apám tanácsának. Ő szeret mindkettőnket s higgye el, hogy csak a magunk jóvoltáért szól. Kedves Dezsőm, nem mehetek önhöz, mert a szóbeszéd megtiltja. Pedig tudja, a mit a világ akar, nincs az ellen fellebbezés. Hát nyugodjunk meg benne. Maga egészséges lesz, közel van már a tavasz, és eljön hozzám, ki epedve várom, várom. Kedves Dezsőm, írni fogok gyakran, mindenről. Aztán eljön a tavasz és mi kéz a kézben, boldogan, haladunk egymás mellett, a hogy annyiszor kiterveztük. Kedves Dezsőm, ugy-e nem haragszik, látja így van ez jól. A világnak talán igaza van, ha kegyetlen is. Mi azért mégis egymásé leszünk. Csakhogy az a hosszú, sok nap, a mit távol egymástól kell átélnünk! O kedves Dezsőm, sír a szívem, tudom, hogy fájdalmat okozok magának, de így kell tennem. Ugy-e édes Dezsőm, nyugodt lesz, tűri ezt a végsőt, a mi után csak a boldogság, csak az öröm fog következni. Isten önnel, legyen nyugodt, mindkettőnk érdekében. Pá, édesem, írok nemsokára, igaz barátnője Miri».

Csakhogy a nyugodtságot hasztalan parancsolja reánk az eszünk, hasztalan óhajtja a legjobb barátnőnk, a mindenünk, a kit szeretünk, a ki után epe-

dünk ; mert nem lehet azt nyugodtan elviselni, beteg ágyban, hosszú, téli délutánokon, hogy fetrengjünk a párnák között kínosan és messze tőlünk legyen egy lény, a kinek a közelléte a boldogság. Nem lehet azt nyugodtan elviselni.

Dezső zokogva dőlt a vánkosára, hogy elolvasta a levelet.

Bejött az anyja, vigasztalta, csillapította, de hasztalan.

Szó nélkül mutatott a levélre.

Igaz ?

Persze, hogy igaz.

Ugy érezte, hogy nem jön el a tavasz, soha, soha, hogy itt fog ő meghalni, egyedül, kínosan.

Ugy érezte, hogy el fog pusztulni nyomorult magányban, szerelem, boldogság nélkül.

És lázas erővel vágyott a boldogság után !

A boldogság pedig nem más, mint belenézni a Miri ragyogó szemébe, mely szerelemről, életről, kedvről, mámorról regél. Aztán megszorítani azt a puha, jó-ságos kezét, melyen kék erek csillognak fel, és végig simítani, lassan, finoman, és az a bársonysimóság kéjes remegésbe hozza az ő beteg foszló testét, és felcsillogtatja előtte a legragyogóbb álmait.

Ámde így, egyedül, egyedül, sivár pusztaságban !

S tépte a takarója szálait, és zokogott, nap nap után.

Nyugalom helyett izgalom, köhögési roham, vér-

hányás vette elő. És lehangoltság és kétségbeesés. Aztán szomorú lett ismét a Hegyessy-ház.

Pedig hasztalan küldöttek Miriért, az apja megtiltotta, hogy tudassák a lányával, és Miri a japáni szegletben sirt, törte a kezét szomorú kétségbeesésben.

Dezső anyja végleg megtört. Hát hadd legyenek egymáséi, csak maradjon életben a fia.

— Hát ha úgy szereted, hát legyen a tiéd . . .

Dezső felugrott, megragadta az anyja kezét és mámoros örömben fuldokolva zokogta:

— Isten áldjon meg anyám e szavadért.

És Hegyessyné maga ment el a lányért.

— Legyen a flamé, hisz úgy szeretik egymást!

És Miri mámoros örömben fuldokolva zokogta:

— Isten áldja meg ezért a szaváért!

Még aznap este fényben úszott a Hegyessy-ház. Dezső a beteg-ágyban, boldogan, reménylő szívvel, húzta Miri ujjára a gyűrűt és suttogá:

— Én édes jegyesem, én édes mindenem!

VII.

Hogy az öröm is méreg.

Hasztalan ült már az ágya mellett Miri, hasztalan ragyogott a szemében a remény, a bátorítás, a vigasz, Dezső rosszabbul lett napról-napra. Érezte is, de titkolta. Ám látta azt mindenki, Miri is.

Egy délután egyedül voltak, s a lány odahajtott a fejét a párnára s csókolta a fiút szerelmesen. Aztán suttogott neki édes, enyhítő szavakat a fülébe, örök, tiszta szerelemről.

S mintha mind a ketten egyet gondolnának, egymásra néztek.

— Igaz-e, hogy úgy szeretsz? — ragyogott a fiú szemében.

— Igaz.

— Nem fogsz soha sem szeretni mást, ha már én nem leszek melletted?

— Nem fogok szeretni soha!

— Mert én meghalok.

— Nem halsz meg, itt vagyok melletted, örökdom, ápollak. Egészséges lész és boldogok leszünk.

— Ne higyj abban szerelmesem! Meg fogok halni . . .

— Akkor is szeretni foglak.

— Örökké?

— Örökké!

— Légy hát az enyém teljesen. Légy a feleségem, holnap, nem, ma, légy a feleségem, akarsz-e?

— Akarok.

Miri szemében felragyogott ujfent a szó: «*Akarok.*» A fiú megértette.

Hála s mély, beteges rajongás volt a köszönő tekintet és beteges önzés, és beteges epedés.

Aztán behívták a Dezső szüleit:

— Meg akarunk esküdni, azonnal.

Miri szülei féltek ellene beszélni. Csodálatos elhatározás, de ha a lány is úgy akarja, meg a fiú is, most már nincs a szülőknek akaratuk, nincs, nincs! De meg nem is lehet.

És még aznap este eljött a lelkész.

A szobában nagy fényesség volt, csillogtanak a gyertyák s csillogott Mirinek is, Dezsőnek is a szeme örömben, boldogságban.

Csodás erősnek érezte magát a beteg.

A lány odaült az ágy szélére, kezét nyujtotta a fiúnak s az simította halkán, finoman. Kéj ült ki az arczára, a piros, lázas arczára, ó de nem az egészség pirja!

És körülállottak a rokonok és meghatottan hallgatták, a mint szólott vala a lelkész:

— Szeretitek-e egymást, ifjú pár?

A fiú szólott:

— Imádom Mirit!

A lány felelte:

— Szeretem Dezsőt!

A lelkész folytató:

— Tudjátok-e, ifjú pár, hogy törvény szerint nem lehettek egymáséi. Ifjú leányzó, akarsz-e áttérni a kedvesed hitére, mely ép úgy elismeri az egy Istent, mint a te vallásod, mely ép úgy szentnek tartja a tízparancsolatot, Istentől sugaltnak a próféták jóslatait, csak hogy jövendöléseiket betelteknek hiszi s elismeri,

hogy a megváltó, ki érettünk elvérezett, Jézus Krisztus vala, dicsértessék is az ő szent neve!

— Hinni akarok a Dezső hitében — s ájtatosan rebegte: «Hiszek egy Istenben, a mindenható atyában!...» és véle rebegték a szent ígéket a többiek is.

Csend állott be, csak Miri anyja zokogott.

— Igéred-e most már kedves atyámfia, hogy ezentul Krisztus tudománya és parancsolatai szerint igyekszel járni az élet utain?

— Igérem.

S Dezső zokogva borult arra a szerető, puha kézre, melynek alabastrom fehérsége felcsillogott a gyertyák sárgás fényében.

És a lelkész imádkozott.

— Mi lesz a keresztségben felveendő neved?

— Mária.

— Mária! keresztellek én téged az atyának, fiúnak és szentlélek nevében, ámen!

— Ime most már nincs akadály, ifjú jegyesek, hogy egymáséi lehessetek. A kik úgy szeretik egymást, mint ti, azokat az Isten is szereti s rátok küldendi áldását. Kezében van letéve az ember sorsa, ő a mi vigaszunk, ő a mi reményünk. Az ő szent nevében kérdezem hát tőletek, akarjátok-e holtig tartó hűségre esküvel lekötni a sziveiteket?

— Akarjuk...

— Mondja hát előbb a nő!

És Miri utána rebegette a lelkész szavait:

— Én Weltner Mária esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú és Szentlélek teljes Szentháromság egy örök Isten, hogy ezt a férfiút, kinek most kezét tartom, szeretem, szeretetből megyek hozzá Isten törvénye szerint feleségül, hozzá hű leszek és őtet holtáig vagy holtomig sem egészségében, sem betegségében, sem boldog, sem boldogtalan állapotában hitetlenül el nem hagyom, hanem teljes életemben hűséges segítőtársa leszek, Isten engem úgy segítjen!...

És mondjad most te, ifjú vőlegény: Én Hegyessy Dezső — esküszöm az élő Istenre . . .

És Dezső tágra nyitott szemekkel bámult a levegőbe, eleresztette Miri kezét, kapkodott levegő után, elsápadt, meg elpirult, aztán mosolyogva visszarogyott párnái közé.

A lelkész hozzá hajolt.

— Mondjad hát halkan, halkan . . .

De a fiú csak mosolygott csendesen.

Miri ráborult s kétségbeesve sikoltozta:

— Dezsőm, édes Dezsőm!

Mire az orvos megjött, Dezső még mosolygott csendesen.

— Miért nem kérdezték meg tőlem, hogy szabad-e a beteget ilyen izgalomnak kitenni? kérdezte az orvos szigorúan. Aztán hozzátette: Szegényt, megölte az izgalom!

És Miri ott vonaglott nehéz fájdalmában, és a

Hegyessy-házban mély, hangos bú omlott végig, s a gyász hír elterjedt a városban, a megyében, s három napig tartott a sírás, az asszonyok jajgatása. És úgy látszott, hogy a könytenger nem apad ki soha. Ott voltak a temetésen mindazok, a kiknek csak jártányi erejük vala.

Ott hullámozott a menet a főutczán végig, végig, bezárultak a boltok, gyászba borultak a rokonok és idegenek arcza egyaránt, mert megdöbrentően szomorú volt a fiúnak is, a leánynak is a sorsa. Szomorú!

És jöttek a küldöttségek a hivatalos részvétet kifejezni. És nem virágos frázisokat mondtak. Megszólalt a szív, megszólalt az igaz érzés, elhalgatott az irigység, a gyűlölet, a kicsinyesség, az előtt a nagy, szomorú eset előtt.

Galeotto le volt győzve!

És a Weltner-család összeforrott a Hegyessy családdal, egyek lettek a fájdalomban, ha már nem lehettek azok a boldogságban.

*

És évek teltek, évek múltak, de a Miri fekete fátyla még mindig ráborult halavány arczára.

Hegyessyné élt a jótékonyságnak.

Miri meg az emlékeinek.

Mikor mély gyászban végig sétált a főutczán, levette előtte mindenki a kalapját és ő fogadta az üdvözlöket, akár csak egy élő Niobe!

— Nagyon tragikus természet! — mondták róla Dezső barátai, hjah, mert az idő a fiatal lélek fájdmára enyhítő hatással van, s nem igen értik meg a Miri végtelen fájdmát a maguk nyugodt egyszerűségükben.

A kávéház nagy sarok asztalánál már fogadás járja, hogy mikor veti már le Miri az ő szomorú fekete fátylát.

Meg vitatkoznak azon, hogy törvényes özvegye-e Miri Dezsőnek, mikor az még nem mondta volt el a maga esküjét?

Nem a könnyelműség viszi rá őket erre a dévaj hangra.

Az idő elmosza a mély benyomásokat. Marad egy halk, zsongó hangulat, mely őszi napokon ha felujul, de a tavasz első mosolygó sugaránál elrebben, mint tiszta levegő-égben a szállingó füst.

*

Aztán csak észre vették, hogy az a fekete fátyol már csak világos öltözéket takar.

Aztán telt az idő s eltűnt a fekete fátyol is, a fekete ruhával, eltűnt az idővel.

Mirit egy napon felkérte egy jótékony estély rendező bizottsága, hogy olvasson fel valamit.

Vajjon mit szól majd hozzá?

Elfogadta.

A felolvasáson ott volt a Hegyessy-család is, meg egy fiatal orvos, a megyéből.

Aztán hogy, hogy nem, az a fiatal orvos azt olvasta ki a Miri szeméből, hogy remélhet. A Niobe-szobor életre kelt.

Nem volt valami nagyon vig az a lakodalom, de meg nem is lett nagyon vig a Miri élete.

Olyan lett, mint a milyen egy kerületi orvos feleségeé.

Élet, egyszerűen élet . . .

Igy történt.

JÓZSEF

Élet-é az ilyen, élet?

Még vörös, álmos, kidagadt szemmel oktatni magántanulókat délig. Aztán ebédelni. Nehéz, teli gyomorral oktatni gimnázistákat estig. Aztán vacsorálni.

Félig kábult fővel, félálomban, ágyban, homályosuló öntudattal elmélkedni az akaraton és képzelődésen, az értelem problémáin és az öntudaton. Elfujni a lámpát, s aztán aludni, nehéz, kínos álmot. A fojtott, tompa lélegzet fel-felhangzik az éjben...

Hát élet-é az ilyen, élet?

I.

Ugy a mint volt, csatakosan, beállított a tornácba. A kopottas gyékényt, mely ott barnállott a pallón, erősen megrugdosta és benyúlott a törött ablaküvegen, gyújtófát szedett elő, s lassan becsoszogott a konyhába.

Ekkor nyílt meg újfent az utca-kapu.

A fiú megállott s bevárta a jövevényt.

— Te vagy benn, Dávid? — kérdé kívülről a hang.

— Én vagyok, apám.

A szobában égett már a lámpás. Nyakig sáros volt mind a kettő. Az őszi kabát a fiún a gallérig csatakos, nadrágjáról késsel szedhették volna le a sarat. Apjának arczába is fröcscsentett egy pár cseppet egy elrobogó komfortábli.

Észrevették egymáson az állapotukat, de egy pillantásra is alig méltatták, nem hogy szóra. Odaültek az asztalhoz.

— Benn voltam Schlesingeréknél — szólalt meg a fiu. — Felfogadtak. Teljes ellátás, havi 15 frt. Egy fiu mellé. Áldott ember mégis a főtisztelendő tanár úr — látod.

— Igaz.

— Voltam nála, megköszöntem melegen, nagyon szívesen fogad . . .

— De kezét csak nem csókoltál? Ugy-e? Az tiltva van. — Na még, idegen kép előtt meghajolni? Há-láld meg hálával.

Kis vártatva felsóhajt:

— De hogy megválnék, édes fiam! Mi is, ő is, én is. Hajh! hajh!

Az öreg ember kedvetlenül járt-kélt egyet-kettőt. Gondolatai kínozták.

— Holnap már bemégy? — fordult fiához.

— Be.

— Én is munkába állok. Micsoda élet vár ránk! Mind a ketten egyre gondoltak és mind a ketten

kerülgették. Egymásra való tekintetből. Pedig ott állott közöttük az a jóságos öreg asszony, csoszogó lépteivel, mosolygó szemeivel, beesett arczával, melyen a tüdővész rózsái nyiltak.

Mint örülne fia szerencséjének! Mint hozná eléjük a meleg levest, friss czipót és a kövér libatöpörtőt fürgén kínálva, megczukrozva dicsérgetéseivel, jó szívével, szeretetével! Az egyiknek édesanyja, a másiknak felesége volt. Hol van? Egy hete, hogy künn nyugszik, az igaz, hogy nem messze tőlük, de mégis oly nagyon messze!

Az öreges ember odalép a rozoga almáriomhoz, s kihúzza a fiókját. A hol a friss czipó állott, hajh! most üres, nincs a ki gondoljon reájuk.

Megdöbbenve néz maga elé. A fiú felemeli szemét s oda kúszik édes apjához, átöleli, az meg rádől a vetetlen ágyra s kitör belőlük szivük nagy fájdalmá.

Az édes otthon, a szerető család megoszlik, mert megbomlott a láncz, oda a mindnyájukat összetartó kapocs . . . Ugy elsírnak, úgy elzokognak kettecskén.

*

Schlesingerné másnap finom mosolylyal mondta az uj nevelőnek:

— Kérem, vigye Tiborkát a Diana-fürdőbe.

Mert mikor az uj nevelőt meglátta, az volt az első gondolata, hogy «be kár ezért a fiatal emberért.

Hogy elhagyja magát. Így csak nem ülhet az asztalomhoz!? Na majd!»

A nevelő úrnak igazán jól esett a gondoskodás, a fürdő, meg az új toilette sötét fekete posztóból, mert gyászol.

Alig lehetett volna ráismerni. Ha most az a jószágos asszony láthatná!

A főtisztelendő úr is észrevette a változást.

— Schlesingeréknél van már? — kérde az előadás után.

— Igenis, tanár úr, ott.

— Na csak aztán?! Kézcsókomat önagyságának! Megmondja?

— Tanár úr . . .

Ő nagysága kedvesen vette az üzenetet.

— Oh ez az aranyos ember!

Nagyon jól érezte magát Schlesingeréknél. Az úr is finom, előkelő, kivel öröm társalogni, hisz lehet vele Spinozáról is beszélni, bár mint mondja, ő nem tartja elég morálisnak Spinozát és csak a budhismusért lángol.

A nevelő úr később rájött, hogy mind kettőt csak a Mayer-féle lexikon révén ösmeri, de azért érdeklődik Spinozáért s végre is egy ember, a ki érdeklődik iránta.

Társai nem értik, ösmerősei, a bocherek megvetik, pedig Spinoza, — ah!

De még ő nagysága is rá-ráveti szemeit, ha sze-

rényen meghúzódva el-el magyarázza egy-egy tanát profétájának, kiért úgy lelkesedik, és kit ideálképül tűzött ki maga elé.

— Valóban szép, dicséretre méltó határozat.

Egy ebéd után, a mint mindenről és semmiről csevegve nagy lelkinyugalommal szürcsölték a fekete kávé, odafordul csak egyszer az úrhoz és kérdi:

— Bocsánat, micsoda vágás az a homlokán nagyságodnak?

Az úr elkomorul s kedvetlenül, de metsző gúnynyal mondja:

— Nem én estem el s én vertem be a fejem!

Az asszony arcán e szavakra végig vonaglottak az idegek. Égető gyűlölet sugárzott ki a szemekből és puderfedte arcza lángba borult. Mérhetetlen keserű boszuvágy és fájdalmas tehetetlenség képe volt. Kisuhant.

A nevelő úr azok közé az emberek közé tartozott, kik fiatalságuk mellett a meglett férfi benyomását teszik ismerőseikre. Gyermekkorában ifju, ifju korában férfi.

Az édes gyermettség bohó éveit elnyelte a szegénység molochja.

Az úr eldobta czigarette-jét, másikat gyujtott, végig vágta magát a hintaszéken s beszélni kezdett. Csak suttogott, de hangján végig rezgett az évek elfojtott gyűlöletének egy egész összhangtalan skálája!

— Tíz éves a seb, akkor még másodkönyvelő voltam a banknál. Ott laktunk az úri-utczában, szegényes kisszerű lakásban. Egész nap az irodában valék, az estéim nőmé voltak. De ő «unatkozott». A hogy a házasságtörést manapság megokolják. Unatkozott... Hisz ezzel minden meg van magyarázva! Meg van vele magyarázva, hogy a fiatal férj családi élete, hitvesébe vetett bizodalma, munkakedve, az ok az előretörékvésre, a szorgalomra, a társadalmi tisztességes emelkedésre — egyszerre hirtelen — süppedőbe süljedjen, elszálljon, mint a buborék.

Ezek az asszonyok!

Nagyot fujt maga elé az illatos cigarettéfüstből. A nevelő úrnak felvert képzeletében úgy tetszett, mintha a Vesuv füstölgne. Mennyi szenvedély, minő elfojtott keserv e hideg burokratában?!

— Unatkozott! — (s idegesen egyet rántott a vállán.) Mennyire szerettem! Harczba szállottam érte az édes anyámmal, kinek nem volt inyére, hogy elveszem, mert keveselte a hozományát. Hát biz a kevés volt: Semmi! Meg vonultunk kicsi kis otthonunkban, s két, mód felett boldog évet töltötünk. Ennek az emléke el nem fog pusztulni a szívből soha! Aztán oda költözött mellénk, egy hónapos szobába, az az ember. Ráccsolt... erre az egyre emlékszem. S Melanie elfeledte küzdelmeinket, elfeledte azt a boldog két esztendőt, s odadobta magát egy katonatiszt ölébe, kinek a

szép zsidóasszony elvégre is jó volt unaloműzőnek. Hitt szerelmes verseinek... Heinéből írta ki a szemtelen. Mikor rátaláltam, meg nem állhattam — még abban a hangulatban sem, — hogy keserűen fel ne kaczagjak! (S mosoly vonaglott végig ajkai körül.) Nézzen csak oda!

A hálószoza felé mutatott.

A két ágy oda volt támasztva a falhoz, — hosszában.

— Tíz éve áll így — suttogá! Nálam maradt azért a két esztendőért, de meg titkolni is akartam, bár idővel mindent megtudtak. Ah! kis városban!

— Tiborka ugy-e hasonlít reám?

A nevelő úr intett, de szólni nem tudott.

Megnyílt előtte im egy családi szentély sötét titka!

Ezek a hidegen, suttogva mondott szavak tíz éves pokoli gyűlöletet meg fájdalmat regéltek.

Az úr egyhangúan szívta tovább cigárettejét s nézte a bodor füstfelhőket. Merengve, hosszan.

A nevelő úr megdermedve vette elő az illusztrált Goethét, nézte a képeket, de nem látott semmit. Csend.

Mikor az asszony bejött a szobába, a Vesuv ismét kialudt, az úr szemében az a régi kifejezéstelen kifejezés, minő tíz év óta, csak mintha glóriafény villogná körül sebhelyes homlokát.

Az asszony nem látta ilyennek; a hideg, bosszuvágyó, gyűlölködő ellenséget látta csak benne, kihez úgy oda van kötve, vaslánczczal, mint a gályarab a társához, s nincs szabadulás sehól! . . . sehól! Szabadítót! Szabadítót nekem!

Az ablakhoz ült, homlokán piros folt égett, a szivében metsző fájdalom.

— Hogy még mindig itthon van! Hjah, még csak fél három. Minő lassan halad az a mutató. — Terhére volt néki a levegő, melyet be kellett szívnia azzal az emberrel, kínozójával, hóhérjával egy szobában. Az a sebhely örökké szégyenére emlékezteti, valóságos pallas, mely egyre veri arczába a szégyenfoltokat. Brr! — hideg áram berzenkedik a vállán, az ajkai meg lázasan remegnek.

— Ma meg felhozta . . . A nevelő úrra nézett, kit szeretett volna megtépni ügyetlen, lomha kérdéseért. De az oly szende, ártatlan képpel ült az asztal mellett, s nézte a rajzot, melyen Faust hitvallását suttogja Margitnak, álmélkodva a gondolatok fenségén, kutatva titkos értelmüket, s elfeledve, hogy él, hogy most hol van, hogy csak az imént játszódtott le előtte egy rémes, tragikus jelenet. Az élet nem kapta meg úgy, mint a költészet. Az első pillanatban még sejtette, hogy nagyobb fájdalmat lát maga előtt, mint a minő az övé, a mért elvesztette az édes anyját; hisz az ő fájdalma tiszta, szent, s nem fűződik hozzá semmi egyéb, csak egy kedves öreg asszony jósa-

gának áldott emléke: míg ahhoz a másikhoz vesztett szerelem, fojtott boszszuvágy, ki nem elégített ambíció és a pokol ezer ilyen szörnyetege! Ez a sejtelen ám végigsuhant a lelkén, simán, finoman, alig hagyott ott nagyobb emléket annál a gondolatnál, hogy . . . nem is gondolat az, csak féltő érzet: az asszonytól. Az élő asszonytól! De csak az élőtől, mert a poesis Margitjához nem félelem, de meleg, érdeklődő delejes vágy vonzotta! S kísérte álmaiban, kísérte ébrenlétében. Margit, Borgia Lukreczia, Gabler Hedda, Nóra, Julia voltak kedvencz alakjai: vagy jobban mondva, ezekből állította magának össze: *a nőt*. S míg ő elmerengett csalfa Faust csábítató szavain, a Margit naiv szerelmén, egy közönséges asszony, szóval egy igazi, egy élő asszony boszszankodó tekintete tapadt arczára, ki azt szerette volna tudni, hogy tud-e valamit, tud-e mindent?

A nevelő ur arcza ám nem válaszolt e kérdésre semmit.

Az ur pedig eldobta a kiégett szivarkát, s eltávozott.

A léptek felverték merengéséből a nevelő urat is s felállott.

— Hogy halad Tiborka? — fordult feléje az asszony.

— Jól, igen jól.

— Hogy felelget az iskolában?

— Nem igen felelt mostanáig.

— Ah, azért jobb lesz, ha megkérdezzük a főtisztelendő tanár urtól. Levelet irok hozzá, elviszi?

— Csak parancsolni mél...

— Kérni fogom. Ön felmegy most a gymnáziumba?

— Fel.

Megirta a levelet.

A levél így hangzott:

«Kérlek, ötre. A majomnak Tiborkáról üzenj.»

— Hiszen Tiborka kitünő előmeneteleket tesz! Különösen mostanság, az ön szakavatott és buzgó vezetése alatt. S megveregette a vállait a főtisztelendő tanár ur.

— Meg fogom *ezt* írni ő nagyságának!

S ezt írta:

«Jövök. Gondoskodtál-e mindenről? Kezeidet csókolja szerető és örökké hű...»

— No, csak adja ezt oda ő nagyságának.

A nevelő úr úgy érezte, hogy neki most valamit mondania kellene. De mit?

— Ő nagysága benn van? — kérdi hazaérve, a szobalányt.

— Migraineje van.

— Levelet hoztam — — s ha átad...

— Beviszem.

Szobájában Tiborka várta.

— Földrajzot tanulok — ujságolta mártir arczczal. Végig heveredett a divánján s kezdte gondolat-

jait rendbe szedni. Jól érezte magát. Mellszorulásai nem kínozták, étvágya rendes, és apját is segíeyezhette.

S mindezt édes anyja halála után — — A sors szeszélyes.

Kárpótolni akarja? Vizsgálni kezdte a lelkiismeretét.

Filozófiai tanulmányait, mintha abba hagyta volna, s nini, kedvencz Spinozáját megeste a por! Igen, az új viszonyok, az új levegő, az új emberek, az új körülmények.

Még nem rendelhette őket maga alá, még azok uralkodnak rajta.

Mindez másképp lesz. Csak megismerje őket. Ebben is halad.

Felállott és megpillantotta asztalán az illusztrált Faustot.

— Ki hozta be?

— Én — felelte Tiborka — a képeket néztem.

Hátha az a ráccsoló katonatiszt tulajdonkép Faust-lélek volt? Az úr — lehet — nem értette meg, nem akarta megérteni, csak ő nagysága ismerte fel benne a lelket.

Heine is mellette bizonyít. Hisz Faust ragadozó kapzsisága, önző életkedve egészen jogosult. Igen, Spinoza mondja — és odalépett a könyvespolczhoz s elővette kedves könyvét:

«A bölcsek dolga — olvasta — e világ dolgait

használni és annyit, a mennyit lehetséges, élvezni, magát mérsékelt és kellemes táplálék által erősíteni. — — A bölcsesség nem a halál, hanem az élet szemlélete».

Igen, Isten mindenütt jelen van, az isteni mindig bennünk van, s mindig az isteni értelmében járunk el, ha tetteinket a jó iránti lelkesedés vezeti. Mi a jó? Az Istenben való élet. Ez lehet a cél, a jutalom és büntetéstől való félelem ettől meg nem tántoríthat.

A jóra való hajlam lelkünkéből sarjad. Annak az embernek Faustlelke lehetett, nem, *Faustlelke volt*, mely vágyott a legfőbb jóra és kereste azt. Lelki ismerete tisztaságát bizonyítja szabados fellépése, hogy a maga igazát karddal is megvédte.

Sajnálta az urat, de hitt a másiknak is a lelkében. Mert hátha? Nem olyan könnyen romlanak az emberek.

Valóságos istenkáromlás lenne azt mondani . . .

Nem, nem volt rossz az az ember, csak élet-szomjas.

A legszomorúbb alak ő nagysága.

Valóságos Margit, hitt az égi császárnak; s könnyen hihetett.

Talán volt abban a férfiban valami a költői, vagy a bölcsész kedélyből, a mi meghódítja. Hisz az úr . . . a legjobb akarattal sem mondható . . . sarkasztikus, kínzó ember . . . Vág minden szava, szúr a tekintete.

Szegény asszony!

A szalón felől léptek zaja hallatszott és Tiborka kíváncsian kérde tőle:

— Ki jöhetett?

A másik perczben már kifutott a szobából.

— A szobalány nincs itthon, a szalon be van zárva, a mamának még mindig migraine-je van — szólott mikor bejött, s megnyugodva tanulta tovább Ausztrália földrajzi nevezetességeit.

A nevelő úr mormogta magában:

— Szegény asszony! . . . Szegény asszony!

Másfél óra mulva kulcscsattanás hallatszott, de mire Tiborka kiment, az előszobában már minden csendes volt.

A nevelő úr álmodozva suttozta egyre magában:

— Szegény asszony! . . . Szegény asszony!

*

Ha az úr, az a kedélytelen, szúrós és bölcsészi elmélkedés nélküli férfi lett volna a nevelő úr helyében, talán Tiborkának a szavára, hogy «az előszobában minden csendes», megértette volna, hogy közöségi históriát szemlél, melynek nem Margitok és nem Faustok a hősei és azok éppen nem a Spinoza elvein tépelődnek.

De hát «szemlél»-e a nevelő úr?

Eszmélkedik szájába rágott, felfedett igazsághuladékokon. De a finom megfigyelés, a látás intenzivitása néki nem adatott.

Hiszen ez a pár szó annyit jelent, mikéntha Verescsagin, megfestvén a harcztert, a milyen az egy véres harcz után, azt írja rá «melancholiával»: «A Sipkaszorosban minden csendes...» Minden csendes!

Mennyi eleme a tragédiának rejtőzött el Tiborka szavában: «Az előszobában minden csendes». Most már. Persze.

Teltek a napok, a hetek. A nevelő úr egyre bele-mélyedt philosophiai felfogásába s hozzá is kezdett egy értekezésnek a megírásához: «A Faustlélek jogosultsága az életben». Ő hitt ő nagysága Margitságában, Spinoza elvei alapján. Levezetésében és dedukciójának erős és logikus voltában meg nem szünt volna kételkedni semmiért.

Lassanként hallatott is egyes megjegyzéseket a nő érdekében a férfi előtt, s az fel nem foghatta azok értelmét. Hát nem értette meg, hogy ez a nő az ő idealizmusának a hóhéra? Hát lehet-e azt megbocsátani?

Eh, Spinoza!

Az élet, a szív, a gyűlölet! Ezek mások. Isteni jószág?

Csak a nihil, a semmi, a nirvána, a vég a csábitó s míg az megjön: élvezzünk, de a ki ebben gátol, azt leölöm, eltiprom, megsemmisítem, széjjel marczangolom, élve, lassan, napról-napra. Ez a kék! Ez a büntetés!

A nevelő úr megijedt ettől a gyűlölettől!

S ha ez a gyűlölet valaha újabb tápot nyerne és joggal?

Az a kékes láng, mi ebből a szunyókáló, de folyton égő parázból kicsapna: megsemmisítené áldozatát egy pillanat alatt!

Nem tudta, nem ösmerte ezt a lángoló szívet — úgy látszik — senki, csak a nevelő úr! Csak ő előtte — természeti szükségből — hogy elvégre önmagát meg ne semmisítse, ha sokáig — még tovább elfojtódna — megnyílt előtte.

Nem kérte, nem ösztökélte.

Ha az az asszony ösmerné ezt a feneketlen gyűlöletet, melyet a közöny, a fel sem vevés, a mivel sem törődés leplez?!

Kár oly nagyon bízni abban a fásultságban, szép asszony?

De ki mondja meg ezt néki? Ki adja tudtára? Ahhoz előbb gyanu, vagy legalább annak egy-egy elröppenő árnya kell, hogy figyelmeztesse a veszélyre — még a jó barát, a tisztelő sem teheti, a minő a nevelő úr, — az a legkevésbé sem.

Az ő szemében mártirnő, Margit ő nagysága! Napról-napra jobban.

Nem hitt a rosszaságában, nem hitt a bűnében; csak a merengő, szelíd, szép kék szemében, mely mintha azt suttogta volna: «Én ártatlan üldözött, én szegény áldozat».

Schlesingerék, mikor csak tehettek, az estét a Szent-György-téri czukrászatban töltötték. Ösmerőseik, rokonaik társaságában.

A czukrászat a kisvárosi élet góczpontja. Itt itélnek élők és holtak felett.

Jutalmaznak és büntetnek, a hogy nekik tetszik. Írók a czukrászatba jönnek, ha a helyi lapban megjelent cikkük hatásáról személyesen akarnak meggyőződni.

A kaczér asszony hódítani, a férj kártyázni, az orvos pácienset fogni, az ügyvéd klienset keríteni, a mérnök megbizatást nyerni, de mindannyia idejár. Azaz, mindegyik typusnak csak egy része. A melyik benn van a cliqueben.

A többit, a betolakodottat, az idegent, a jöttmentet (mert annak nézik), — menten kinézik. Ez ellen ám nincs appelláta.

Édes kisvárosi esték! Ti nyugodalmas, csendes téli esték! Mennyi a poézistok, hogy vágyódom utánatok!...

Az az, dehogy, dehogy vágyódom — —

Hiszen csak ép e pillanatban villan fel előttem annak a sok hypokritaságnak, éretlen urhatnámságnak, toilette-mutogatás és megszólási-dühnek vigyorgó képe. Rémképek, de valók.

Mint vágja magát végig az a hadnagyocska a bársony díványon s fujja a cigarette-füstöt, mintha legalább is generális lenne! Minő nagy úrnak képzelet

most magát, ő, középpontja a publikumnak, az asszonyok kedvence, ő, a legdelibb, a legfessebb! Vagy az a másik, az a jogász, kinek kalapja ma nagyot hódított a Főutczán, hisz az utcaszegleti boltosságéd menten rendelt egyet magának s a legközelebbi vasárnap délután, bizton olyanban fog ágálni ő is — a kávéházi frájla előtt.

Hát az a hatalmas helyi politikus, az a kövéredésnek induló agglegény, minő dühhel beszél szónoki sikereiről egy élemedett úrhölgynek, s dicsekszik 23 szavazatot nyert indítványával, mely Deák Ferencz bármelyik felirati javaslatával bátran kiállja a versenyt, ugy-e? Most biczeg be a legszellemesebb vezérczikkírő, s lesi czikke hatását, melyben Bismarcknak tanácsokat osztogat az «európai béke miként való leghelyesebb fenntartását illetőleg».

Nagy ész! S az asszonyok? S az a sok szellemes (— pikánsnak nem merem nevezni! —) kaland?! S az a társalgás, és magas erkölcsi színvonal... «Elég! a példa fáj... kisvárosi czukrászat az!»

Schlesingerék is e társaságba jártak. Az asszony egyik dísze volt e körnek, a hol nagyon jól ismerték, jobban, mint a férje is, meg a nevelő úr is. Tudták, hogy szellemes asszony, de azt is, hogy szorgalmas olvasója a Pesti Hirlap szerkesztői üzeneiteinek s nézetei is szerfölött hasonlítanak az azokban kifejtettekhez.

Hát kell-e egyéb?

A Pesti Hirlap rövid egy év alatt «szellemes»-sé teszi a legizléstelenebb asszonyt is.

Melanie szorgalmasan merített ebből a forrásból. Délelőttönként — betanulja.

Ebben, az igaz, túltesz rajta a kis doktorné, a ki még szellemesebb, mert az a «Magyar Hirlap»-ot is átböngészi s úgy látszik, sikerrel.

Melaniének ösmerték azonban összes kalandjait is, és talán jobban, mint ő maga. Mert ez is a kisvárosi élet egyik vonása.

Ösmerik egymást itt az emberek, csak úgy, mint a zsebeiket.

Végy egy csukát, s másnap tudja a félváros, hogy asztalodra egy czápa került. Haljon meg a nagynénéd unokatestvérének mostoha fia és el fognak halmozni részvét kifejezéssel.

Kísérj végig egy szép leányt a Fő-utczán, fényes délben, és este be fog koczogtatni valamelyik női szabó, hogy felajánlja szolgálatait a menyasszonyod toilette-jeihez, s az aranyműves, hogy «oferálja» igen olcsón a «schmukkot».

Ezeken az összejöveteleken állandó udvarlója Schlesingernének — *a férje*.

A szegény ember titkolni akarta helyzetüket, viszonyukat és a világ előtt adta a szerető, a megbocsájtó férjet.

A nevelő ur eleinte fel nem foghatta ezt, később hasznára akarta fordítani s egy este, a czukrászattól

visszajövet, mikor az ur bejött a szobájába, hogy egy utolsó szivarkát csevegés közben elszívjon, ily szavakra fakadt a nevelő ur:

— Nem a bibliára, nem is Spinozára hivatkozom, lássa Schlesinger úr, hanem a józan, a tiszta, a belátó eszére, nemes, melegen érző szívére, melyet bizonyára meghatott egy mártírnő sanyarú sorsa, kit igazán elkeseiríthet, fojtogathat, égethet az a látvány, melyet az ön szeretetreméltósága a társaságban, hidegsége itthon nyújt, és melyet ő sohasem érdemelt meg.

— Sohasem? Hagyja el kérem, maga még naiv gyerek. Jó éjszakát!

A nevelő úr úgy állott ott, mintha leforrázták volna.

Az igaz, nehézkes, döcögős mondat volt, a mit mondott, de a szívéből beszélt, s ha szive lett volna az urnak, meghatotta volna.

Az urnak azonban nincs szive! Nincs, nincs, nincs!

Szegény asszony! Szegény áldozat! Ilyen ember vas jármát nyögöd! Szegény Margit te!

Ez a sok felkiáltó jel a nevelő úrnak egy-egy heves gesztusát jelzi, melylyel gondolatait kísérte, a mint fel s alá járt szobájában, még jó ideig.

— Naiv gyermek én, — így tépelődött magában.

De hátha igaz? Hátha az élet csakugyan ilyen

komédia? Hátha a költők hazudnak? Ha az, sivár, kapzsi, száraz, színjátszó és aljas? Élet, élet!

Ez a gondolat, ez a kétség félelemmé növekedett a lelkében és nem hagyta aludni.

Lázasan forgolódott ágyában, végre elkezdett számokat olvasni, egy, kettő három, . . . negyven . . . száz . . . s elaludt.

A napok pedig multak, egyik a másik után, anélkül, hogy valami történt volna. Járt a iskolát, tanult, tanított, ennyi az egész.

Néha napján felkereste az édes apját, vitt neki valamit s együtt szomorkodtak a multakon.

Változás csak akkor állott be az életében, mikor a főosztelendő tanár ur ajánlatára beiratták Tiborkát a táncziskolába és néki vele kellett mennie.

Eljött ugyan ő nagysága is, sőt a főosztelendő tanár ur is eljárt, ugy tetszik, rendesen s ő nagyságával csevegett, de Tiborkára neki kellett felügyelnie.

Ez azonban nehéz mesterség volt.

Mert mi tűrés-tagadás, a nevelő urnak nagyon megtetszett a kis Pirike, az Ehrlich Pirike, a gazdag Ehrlich Pirike, s annyira el volt véle foglalva, hogy Tiborkára alig is vetett ügyet.

Igen, Pirike megigézte.

Rövid történet ez nagyon.

A táncztanító bemutatta őket egymásnak, az első touron elestek mind a ketten s közös ügyetlenségük felköltötte egymás iránt érdeklődésüket.

Csevegni kezdtek s úgy találták, hogy nagyon jól érzik magukat egymás társaságában.

Alig is várták mind a ketten, hogy eljőjön a kolonbamenés napja s egész este egymást bujták.

Rendesen a terem balsarkában ültek, hol háborítlanul szemlélhették a nyüzsgő-mozgó társaságot s cseveghettek félhangon.

Nem igen háborgatták őket.

A fiatal emberek, a nevelő ur jóbarátai megnyugodtak abban, hogy Pirike a másé.

Szép leány volt pedig.

Vérvörös haja jól illett lángoló arczához.

Mikor beszélt, fényes szemepárja behatolt a nevelő ur beszédes szemein át, melyekkel a sugarokat felfogta, a lelkébe s ott forradalmat okozott.

Tulajdonképp blaustrumpf hajlamai voltak, fiatal éveinek romlatlan szentimentalismusával.

Ez volt a nevelő ur ideálja.

Ha én fogalmaztam volna előtte — bizonyára hevesen tiltakozott volna ellene.

Blaustrumpf! Szentimentalismus! Két gyűlöletre méltó szó!

A szó gyűlöletreméltó, mert kinövésai azzá tették.

De hogy a nevelő ur ábrándképének megfelelőhessen a leány, e kettőből kellett állania.

Ezt a nevelő ur nem is tudta, csak érezte, de el nem nevezte volna így semmiképp.

A mi Pirikében vonzotta, tiszta, nemes, ideális lelke volt, s másrészt az a, leányoknál nem mindennapi módon kifejlett érdeke a magasabb eszmék iránt.

Sokat tudott; ösmerte a «klasszikusokat», beszélt idegen nyelveken és magyarul is.

Az iskola nem vette el nyelvi érzékét, s a magyar nyelvet első mesterétől, dajkájától, mesehallgatás közben sajátítá el.

S a nevelő urat az is kellemesen érintette, hogy nem sértette a fülét az a sok divatos germanizmus, meg gallicizmus, melyekkel a modern fiatal leány *chik*-ből él.

Megértették egymást.

Csendesen merengő lélek volt mindkettő.

Az ilyen szivekben hamar válik a rokonszenvből szerelem.

Anélkül, hogy tudták volna! Anélkül, hogy valaha megtudták volna! . . .

Társalgásuk a lehető legközönyösebb tárgyakról folyt.

A nevelő ur elmondta napi élményeit s kifejtette reflexióit, elpanaszolta multja bánatát, szive veszteségét, meg anyja gyászos halálát.

A leány hallgatta megindult szívvel, édes rokonszenvvel.

Ehrlich Pirike, a gazdag kereskedő lánya, úgy elmerengett a szegény ifju tövises életpályáján s úgy előrvendett napja kiderültén.

Csakhogy most jó sorban van!

Megindultan köszönt Schlesingernének, mikor a kolonidő elmúlt s ment a gouvernante-jával haza.

Az nem értette meg, honnan ez a szives, ez a meleg hang?

A nevelő ur szívében is felderengett annak az érzése, hogy mennyit köszönhet ő asszonyának?

Nemcsak a kényelmes, uri életet, nemcsak azt, hogy módot nyujt édes apja segíthetésében, de a mi mindeneknél édesebb: a Pirike ösmerését.

Ez az érzés azonban nem vált öntudattá lelkében, nem mintha mesterségesen elfojtotta, s talán azal a gondolattal hessegette volna el: mihez vezet mindez?

Ő, a szegény diák és Pirike, a gazdag, bájos leány, a kire...?!

Ez a gondolat nem ébredt fel az ő szűz lelkében soha.

Pirike csak az ő *nőjének* a képe, égből leszállt ideálkép, a kit tisztelni, imádni kell, s a ki olyan-olyan távol van mindentől, a mi földi, a mi sálak . . . .

Pirike maga az Ég.

Édes álmokat, édes ábrándokat, költői hangulatokat köszönhet ő Pirikének s ezért drága neki most az ő képe. S ezért tiszteli ő oly mélyen, oly igazán önagyságát. Költői ábrándjai megalkotóját.

Kandalló mellett, csendes magányban, érzelmei

hangot nyernek és e hangok verslábakban ugrándoznak; zűrös-zavaros képeket lát, gondolatok, képek, színesek, rikítók ötlenek agyába . . . most mintha vörös lenne, majd lilaszínű, de barnásan lilaszínű, nem . . . angyalian fehér, duzzadó csipkedíszszel, a mint végigdől a kereveten, künn halk zongoraszólam, s fekete frakkos deli ifjú, kalappal kezében, a hölgy előtt . . . megmozog . . . a nő? nem! . . . de mégis, mintha az . . . legyezőjével int, a férfi eléje térdepel s könyekben tör ki!

Fölébred, szemei könyben usznak, s odaül íróasztala elé s ír, ír, alig veti a betűket, keze csak úgy rohan, rim rimre visszacseng és mikor a vers kész, még mindig kábult fővel, megittasodva susogja maga elé a sorokat, érezve, alig megértve, érzelmeinek viharzó, tomboló hullámvásában.

*

A nevelő úr betévedt egy este (nem volt kolonnap) a Szent György-téri czukrászatba. A társaság együtt volt. Ő meghúzódott egy sarokban és ujságot vett elő.

Észre se vették.

Schlesingerné volt a soron. Nevet nem említettek, mindenki tudta, kiről szól a nóta. Az «uj esetet» tárgyalták. Abban mindenki egyetértett, hogy a fiatal főtisztelendő tanár úr csakugyan csinos ember. Csodálatos! Milyen szemei vannak mindig ennek az asz-

szonynak! Hogy «kinézte a jó prédát.» Hogyan? «Még mindig?» Ah! kérem, hiszen pompás színben van az az asszony. Remek menyecske az! Meg igaza van. A vén szarvas naiv hitében s irigylésre méltó butaságában megbízhat s csak nem engedi magát agyonkínóztatni. Nincs is joga a vén szarvasnak ahhoz. Nem az első eset s ő sem volt jobb annak idején a deákné vásznánál. Ki emlékszik a kis Gizikére, a ki itt szolgált ki azelőtt a czukrászatban, és a ki akkor utazott *esetleg* Pestre, a mikor a vén szarvas; bár akkor még fiatal kopó volt! Eh! a dologban csak az a bámulatos, hogy az a tisztességesnek látszó fiatal ember, az a szerény anyámasszony katonája, az a «vén majom», a hogy a levelekben czimezgették, postásnak állott be. Ő hurczolgatta a leveleket. A szobalánytól tudom. Ugy — hát leveleket is váltottak? Persze. De a legérdekesebb, hogy a vén szarvas a nevelőre bizta a kolon ideje alatt a feleségét, jóra! hiszen az meg úgy látszik érti a helyzetét . . .

A nevelő úr alig figyelt eleinte a beszédre, kezdett aztán egyetmást megérteni belőle.

— Na de hogy szállóban adnak egymásnak rendezvoust, ezt a baklövést nem tettem volna fel Schlesingernéről.

A név kipattant. A nevelő úr felugrott.

Oda se néztek. Folyt a szó tovább.

Kisurrant.

Csak gázolt át az utakon.

Nem nézte, hogy merre van a járó. Sárban és pocsolyában, csak előre, űzte hajtotta heves, izzó felindulása. Előre — — előre.

Hűvös, fagyos szél csapkodott arczába s szemeit elfutotta a könnypatak. Felhúzta gallérját és nyakát vállai közé vonta. Hasztalan.

A hézagokon átsurrant a szél és teste remegett.

A házereszekről le-lehullott egy-egy kövér, vizes hócsepp, az egyik ép az ajakára.

Megrázkódott, aligha észrevéve. Gondolatai kineztek. Töredezett mondatokat suttogott maga elé, félve, fázva, remegve, ki-kitört belőle meghalt idealizmusa, hatalmas fájdalma, s temette lelke nemességét.

Oda van az, oda!

Ugy hitte, hogy most tennie kell valamit? De mit?

Előbb, dühe győzedelmeskedvén, bosszúra, véres bosszúra gondolt. De a képzelete előtt felcsapódó véres hulla kijózanítá.

Megállott és nagyot lélegzett.

A nagy piaczon volt és érezni kezdte a fagyos szél borzongatásait. Visszafelé indult.

Hallgatni fog. Magába fojtja bánatát. Tűr. Nem! Ezerszer nem! Ezt nem lehet eltűrni.

Hogyan, egy nő, ki aljasabb Madách Évájánál a forradalmi jelenetben, mire annak a kegyelem?

«Tölts velem egy éjszakát, polgár!» szavalta hangosan s a kihalt utca visszhangzott bele, a szél pedig gúnyosan felsívított: «Polgár! Polgárok!»

Mit tegyen? Mit?

Bosszút fog állani! Bosszút!

Beszélni fog, mint Jeremiás, meg fogja semmisíteni szavának erejével, a morál szépségeinek hatalmával, mint Spinoza tenné.

De mi lesz véle?

Ki ebből a Gomorából; kimenekül visszatekintés nélkül, ha a kietlenbe, a sivatagba jut is!

Ő a becsületét nem mocskosítja el, soha, soha!

Ázva-fázva, gémberedett ujjakkal nyitott be szobájába.

Az asztali lámpa ernyője mögött ott ült asszonya s levelet irt.

Az ajtó-zörejre felpillantott.

Tiszta, zavartalan volt ez a tekintet.

— Jó, hogy jön nevelő úr. Kérni akartam, hogy vigye el ezt a levelet holnap reggel a tanár urnak.

S nyugodtan irt tovább.

Az az ember, ott az ajtófélfánál, odadőlt a falhoz, hogy le ne essék.

Bátortalan, gyáva félelem megerőtleníté. Elszállott a bosszúvágy, a szónoki erő, a morális felindulás, a leczkértetési düh, elszállott minden — — minden — —

Az asszony pedig nyugodtan irt tovább.

Végre a férfi is magához tért s képzelete előtt ott ficzkándoztak azok a megsemmisítő szavak, melyeket hallott s melyeket — válaszképp — elgondolt.

Szinesek, ragyogók voltak.

Felbátorodott.

Töredezetten, de szilárdan beszélt:

— Nem viszem el. Többet — soha — soha —

Az asszony meglepetten nézett fel.

— Miért? — dadogta.

— Postillon d'amour nem voltam, nem leszek.

Nagyságod mást is felhasználhat ily reám nézve lealacsonyító munkára — — ha — mindenképen ragaszkodik hozzá — ha —

Az asszony felugrott.

— Nevelő úr!

— Nem fog elijeszteni. Mindent tudok, most már én is tudom. A félvilág beszéli. Nékem is megmondták.

— Hazudtak.

— Hazudtak? Igaz ez? Jó. Elhiszem. Adja ide azt a levelet. Ha Tiborkáról szól, úgy is elolvashatom.

Az asszony ijedten kapott a levél után. Felragadta és megtörten suttogetta:

— Hallgasson — a férjem előtt — — igéri?

S könnyörögni kezdett.

Szerelemről, kínról, gályarabságról, megoldhatlan lánczokról beszélt, végig dőlt a diványon és zokogott, zokogott.

A nevelő úr pedig, még mindig a falhoz dőlve, nézett rá mereven.

Mindjobban megindult.

A sirás erősen hatott az idegeire s a bűnbánó Magdolnát látta maga előtt.

«Az vessen rá követ, ki bűntelen» suttogta magában s közelebb lépett.

Megfogta az asszony kezét s megcsókolta. Az asszony tekintetében pokoli fény villant fel.

Megsimogatta a nevelő úr sovány kis kezét s úgy könyörgött hozzá.

Eközben mindjobban feléje hajolt s bűvös lehellete érintette.

— Hallgatni fog, ugy-e? Hisz tulajdonkép bűntelen vagyok. A világ! Mit higgyen maga, a bölcs, az okos ember, a világnak.

Csengetés hallatszott.

Tudta, hogy férje jött meg. Megszorította, valamivel erősebben a nevelő kezét és fojtott hangon mondta:

— Hallgat? Legalább holnapig. Igéri?

— Igen. Én . . .

Tovább nem szólhatott, az asszony kisuhant a szobából. Magára maradt.

Ezer uj érzéssel és képpel gazdagabban, nagy fájdalomtól, erős szégyenérzettől áthatottan.

Lángolt az arcza, valami fojtogatta a torkát.

Erőtlenül dőlt végig a díványon és a levegőben még érezte az asszony parfumejának illatát. Mohón szívta magába.

Aztán gondolatnélküli, mámoros magánkivüliségbe sülyedt.

Megijedten tekintett órájára, mikor magához tért.

Éjfél elmúlt. Levetkezett, de nem tudott elaludni. Hosszan, nehezen lélegzett és erős fejförcsei voltak. Behunyta szemeit s a levegőben fakó, szintelen alakokat látott s gúnyos, vigyorgásszerű hangokat hallott.

Levél — — majom — postás — zúgott a légben s kínozták.

Hallgatni fog. Hisz úgy sem segíthet a dolgokon. De azután? Mi lesz aztán? Itt maradjon? Ez lehetetlen. Megsérti lelke tisztaságát és Pirike becsülését bitorolná. Ez a pont az, hol megszűnik az érdek és megszólal a becsület.

Jól van, hallgatni fog s módot keres az elmenésre. Mikép? Mikép?

S míg ezen kinlódott, ajkai akaratlanul dadogták: egy—kettő—három — a képek egyre zavarosabbakká váltak — tíz — negyven — száz s elaludt.

Fejfájással ébredt fel. Az utczán találkozott Pirikével és együtt mentek az iskola felé.

Szerette volna megmondani, hogy minő nagy bánat nyomja a lelkét, de hogyan? Akkor mindent el kellene neki beszélni és lehet-e ezt a szűzi lelket ilyen gondolatokkal bepiszkolni?

Még czélozni sem mert reá és annál jobban lehangolódott.

Egész délelőtt szótalánul ült helyén, alig figyelve

arra, a mi körülötte történt. Felelt is jól, de mindezt öntudatlanul.

Ebéd alatt is szótlan volt, az asszony, véle szemben, nem mert reá pillantani. Láta, hogy azt is megviselte az éjszaka. Szemei beesettek s homlokán az erek kidagadtak. Az úr észrevette és megkérdi okát.

— Erős migraine-em van — mondotta. — Ebéd után lefekszem.

— Küldjek az orvosért?

— Nem. El fog múlni magától. A migraine-stift mindig használ.

A fekete kávé már szobájába vitette.

Délután iskolából jövet, a főutczán, a Magyar király kávéház táján összetalálkozott a nevelő úr Pirikével.

A leány levertnek látszott, szokatlan melegséggel, mély érzésű hangon beszélt jelentéktelen dolgokról. Hogy minő szép himzésen dolgozik, hogy milyen kedves Jókainak Páter Péterje, melyet most olvas.

A nevelő úr érezte, hogy — mert ilyen jelentéktelen dolgokról ilyen szónokias melegséggel beszél — valami mondani valója van. Egyenesen megkérdezte:

— Pirike kisasszony! Valami történt kegyeddel? Szomorú.

Pirike hirtelen elpirult.

— Velem? — dadogta.

— Érzem a szavaiból. Nem mondhatná el? Nekem sem?

Csodás bátorsággal ismételte szavait, nyomatékosan ejtve:

— Nekem sem?

A leány ránézett. Ugy érezte, hogy ennek az embernek elmondhatja.

Hiszen, talán, talán, ép őt illeti? Szeretné is, ha őt illetné, meg nem is.

Féli, mert szereti.

Az ifju szív megnyilatkozása ez; annak a csodás asszonszerelemnek, annak a vak, nem számitó, de örökkön élő ösztönnek a bimbófakadása Pirikét is megérinté.

Ösztönszerűen vonzódott ehhez a hallgatag, félős kis komoly gyermek-emberhez, kinek minden varázsa ép tisztaságában rejlett.

Tiszta volt a lelke, tiszta volt a szive, az agya, az értelme, mindene.

Az örök női-szerelem a tisztasághoz vonzódik!

Nem igaz, ne higyjétek, hogy szerelmet ébreszt a raffinéria, a dandy ravasz tettetése, a kiszámított bók, az üres hitegetés, a csalárd fennhéjázó hányjavetiség. Nem! Csak elbódít pillanatra, mint az erős szagu parfume.

Milyen jól esik azután szabad levegőn, üde, tiszta léget szivnunk.

Az örök nőiséget csak a tisztaság ejti meg! Az a szerelem, mely két ellentétes nemű lényt lebilincsel egymáshoz üdén, erősen, őszintén, melegen,

örökre, életre, halálra, csak üde, tiszta lelkekben fakad.

Pirikét, ösztöne sugallatára, igazi szerelem hajtott a nevelő úrhoz s a nevelőt az a csodás, érthetetlen vak ösztön meg Pirikéhez.

A leány ránézett.

— Csodás érzéseim voltak — beszélte a leány. — Mi kelté fel bennem? Nem tudom. Csak nem az, hogy délben, mielőtt asztalhoz ültünk volna, akaratlanul is meghallottam, miként alkudozik a nővérem kérője apámmal a hozományon? Ezer forintot veszekedtek. Az ember egyre a nővérem érdekeit hajtogatta, apám mintha csak pótkávéról beszélne, dicsérte nyakra-főre a nővérem előnyeit. Csunya beszéd volt, igaz. Ugy látszik, megegyeztek, mert a kérő nálunk ebédelt. Én alig tudtam egy falatot is lenyelni. Roszszul éreztem magam s szobámba siettem. Le kellett dőlnöm a diványra, s bár ébren maradtam, lázasan, fáradtan, — szédülést éreztem és rémképeim támadtak. Mintha közeli nagy szerencsétlenség fenyegetne, hangokat hallottam a levegőben, csodálatosan éles, csengő, fenyegető hangokat. Nevemen szólítottak és én ijedten ugrottam fel. Nem volt senki a szobában, csak az ablakfüggöny rezzent meg. Rémulve meredtem rá. Azt hittem, hogy emberfej volt és elállott lélekzetem, összeszorult a szívem. Nem emberfej volt, csak az ágyfő kiálló csúcsa. Ismét hangot hallok. Intett, védett, meg fenyegetett ez a hang. Mitől? Sza-

kadásról, bánatról, szerencsétlenségről suttogott, mely érni fog. Engem? Kitől szakadok el? Kihez tartozom? Bánat ér. Miféle? Büntetnek? Miért? Hideg verejték gyöngyözött a homlokomon és fáradtan, erőtllenül töröltem le. Mély álomba merültem, melyből a szobaleány költött fel. Iskolába kellett mennem. Mi volt ez?

A nevelő félt e beszédőtől.

A leány melléje huzódott, lassan, apró lépésekben mentek, hogy idejük maradjon. Mindegyikük egyet akart volna mondani, s a torkukat fojtogatta a szó.

A nevelő agyában ilyen gondolatok jártak:

— Pirike édes, lelkem jobbfele, ne féljen, ne ijedzen. Mitől tart? Szerencsétlenségtől? Istenem, mi csoda szerencsétlenség fenyegethet bennünket azon az egyen kívül, hogy nem leszünk egymásé? De hisz egymásé leszünk! Hogy fogok dolgozni! Lázasan, erőtfeszítve, szilárdan, csak előre, előre; küzdeni fogok viharral, vészszel egyaránt. S eltelnek az évek, ügyvéd leszek és maga az én szerető feleségem. Egymásé vagyunk, egymásé leszünk. Bizzék a szivemben, miként én megbizom a magáéban. Nincs az a földi hatalom, mely elválaszthat magától. Soha, soha!

Pirike meg ezt akarta mondani:

— Én édes mindenem! Bizom benned, mint Istenben. Tudom, hogy hű maradsz, mert tiszta a lelked, nemes az érzésed, nagy az eszed, erős vagy a küzdelemben. Egyszer csak a tied leszek, és te az

enyém. Nem félek bútól-bajtól, ha látlak, ha szemembe tekintek, mely olyan édesen, olyan bátortalanul néz rám. Nyujtsd ide a kezed, tekints reám bizton, bátran, nem hagylak el soha, soha.

Ha elmondták volna! Nem volt ám bátorsága hozzá egyiknek sem. Csak ott állottak, az utca szegeletén, némán, merengőn nézve egymás szemébe, kiolvasva abból százszorszép szavakat. De hangra nem nyilott ajkuk. Némán váltak el.

A fiú meg ment tovább, tovább, ezer fájósan-édes érzéssel a szivében. Átkozta gyávaságát, megpirult önmaga előtt. Vágyott még egy utolsó pillanásra, és visszafordult. A lány ép akkor fordult be a kapunál, tekintetük találkozott. Mintha odanőtt volna a lába a földhöz, egy egész hosszú perczig nem tudott megmozdulni, nézett, nézett az ürbe. A leány eltűnt. A lámpagyújtogató ép abban a pillanatban gyújtotta fel a gázlángot s a fény a szemébe csillant. Magához tért, s indult haza.

Hirtelen felujjongott. Hiszen ma kolonnap van s így egy félóra mulva ismét találkoznak. Szaporázta a lépteit, azt remélve, hogy ezzel hamarabb telnek a perczek. Most már egészen öntudatánál volt. Érezte, hogy hallgatása milyen nagy szerencse. Hiszen a legválságosabb napokat éli. Hiszen nevelői állását veszélyeztetni becsületének érzése, és mi lesz vele azután, azután?

Ez a gondolat kínozza, míg hazaért.

A kapuban a szobaleánynyal találkozott, és Tiborkával.

— Hová mennek? kérdezte tőlük.

— A kolonba, — felelt a szobalány, — oda viszem Tiborkát. A nagysága meghagyta, hogy várjak ott addig, míg a nevelő úr utánunk nem jön.

— Ő nagysága nem megy? Még mindig fáj a feje?

— Igen. Nagyon panaszkodott. Meghagyta, mondanám meg a nevelő urnak, ha találom, hogy siessen haza, mondani is akar valamit.

— Ugy-e mindjárt eljön a nevelő úr! — kérdi Tiborka.

— Mindjárt, csak átöltözöm, s ha ő nagyságával beszéltem.

— Alászolgája!

— Isten vele.

Az asszony ott ült szobája pamlagán és várta.

Csak egy-két napsugár szegte át a szoba levegőjét, s a háttért megeste a sötétség.

Az asszony fehér pongyolája átcillámlott a sötétségen: Ugy tetszett, mintha egy fehér folt, lomhán, hanyagul, odavette volna magát a jóleső feketeségbe.

A nevelő úr torkát fojtogatta valami. Felhevült, izgatott lelkére nyomasztó hatással volt az a fehér folt. Félt tőle, megremegett és bátortalanul lépett előre, egyet-kettőt. Aztán megállott és mint szárnyaszegett madár vergődött magára hagyottan. Várta a szót, mely kisegitse.

A kérdést, melyre feleljen és vágyott a némaság után.

— Édes nevelő úr — szólalt meg egy siránkozó hang.

Meghatotta. Oda lépett a nőhöz és kezét nyujtá. Az idegesen megkapta s magához vonta. Leült mellé. Részegítő illat terjengett a légtérben. Felszívta, mint elbódított lepke a mérges illatot, mintha levegő után vágya, s fojtogatná valami. Panaszát bűbajos ígézet követte, lázas sóhajt rémes fenyegetés. Véres képeket vert fel képzelete, a nőnek is, neki is, s bódult hangon, fejét vesztve beszélt hozzá. Kért, rimánkodott, és megeredtek könnyei. Becsület, szerelem, évtizedes mellőzés, fojtott dűh, epekedés és őrült vágy szárnyra kaptak, hangot nyertek, ékesen, felciczomázva, betanult frázisokban, hangzatos igékben. A nevelő úr alig értette, mindjobban elhült belé. Ki ez a nő? Nem értette meg a lelkét, csak érezte szenvedelme hevét, lüktető ereit, felizgatott képzelete őrült rohamát, lehellete fojtó melegét, mely közel, egészen közel arcát érintette, s hozzá tapadt hóditó mámorba ringatva.

A nő magához vonta és a nevelő érezte, hogy egyet fordult véle a világ. Elveszíté öntudatát s csak egy nedves, forró ajk érintésétől ébredt fel. Lihegve felugrott, kiszakítá magát a nő karjaiból s villogó szemekkel menydörögte:

— Soha, Soha!

A nő lázas kaczagásba tört ki, melyet hirtelen,

átmenet nélkül, csukló zokogás követett. Most már megértette.

Semhogy a világ szájára kerüljön ismét, hát fel akarta magát áldozni. Minő hetaera!

A zokogás megszűnt.

— Gondoltam erre is — szólt a nő. El akar árulni? Meg akar semmisíteni, örült becsületességével, bamba naivságában, jól van, tegye, ha tudja. Kezemben van. Megmondom férjemnek, még ma, ebben az órában, hogy undok lépést tett ellenem s ő hinni fog, mert már gyanakszik, azt hiszi, hogy védelmezését tilos szerelem sugalta. Ah nem félek öntől, bamba gyerek.

S kirohant a szobából.

A nevelő úr úgy állott ott, naivságában, ártatlan becsületességében, kidobva, kitasztva, állásától, becsületétől megfosztva, megfosztva ép becsületes érzése miatt, mint a gyermekét, szeretteit vesztett Niobe.

Érzéstelenül, fájdalom nélkül.

Gépiesen gyújtott lámpát és szedelőzködött össze. Egy óra múlva már útban volt haza, a sáros, locspocs úton, atyja házikója felé. Szívét nem hasgatta fájdalom, arcát bátran, őszintén tartotta egyenest, tiszta nyilt tekintettel.

Gondolat nem kóválygott agyában.

Öntudat nélkül, mint hypnotikus álomban, lépett az alacsony szobába.

Atyja jóízűen falatozott.

Mikor meglátta a fiát, előérzettől kinoztatva, felkiáltott:

— Baj van?

— Nincsen baj atyám. Elhagytam az állásomat, haza jöttem.

— Mi történt? — hörgé megtörve az öreg. S pillanat alatt végig álmodta a multat, s a kinos jövődőt, elgondolta, hogyan fogja nélkülözni a havi segélyt, s miből fognak már most ketten élni?

— Az Örökkévaló mennydörgés, villámlás, s a hegynek füstölgése közepett mondá: és ne kívánjad a te felebarátodnak feleségét. Atyám, megtartottam az Ur szavát. Ez történt. Bűnös vagyok?

Az öreg ember görcsös zokogás közt áldotta meg a fiát.

*

A Szent György-téri czukrászatban harmadnap élénk este folyt le. A szép asszony elkergette a nevelőt s kibékült a férjével.

Bámulatosan ügyes asszony. De ki hitte volna arról a bamba gyerekemberről, hogy férfi?

Tulajdonkép tetszett mindenkinek a történet is, a nevelő úr is, de azért egyhangú volt a megbotráncozás.

Gyalázat! — kiáltottak khorusban.

Ah! tudtuk mi ezt előre. Hiszen Schlesinger maga beszélt, hogy feltűnően védi az asszonyt, persze, szerelmes volt belé.

Na de ilyet! Mire vetemedett az a kis «majom». Ah! Ah!

— Jól tette, ha elkergette. Nincsenek ma már gyermekek! Schlesingerné kivágta magát a bajból, a főtisztelendő urnak egyszerre szabad lett az útja. Minő ügyes asszony!

— Te, szólt oda egy fiatal jogászyerek a helybeli ujságíróhoz, nem gondolnád, hogy kieszelt csel az egész? Ahogy én ösmerem azt a nevelőt, nem képes az ilyesmire. Nincs abban vér. Hiszen örülten szerelmes Pirikébe? Nem értem az egészet. Ennek háttere van.

— Igen, ennek háttere van — felelt rá a másik nyomatékosan.

Egy pillanat alatt azt rebesgette a társaság:

— Igen, ennek háttere van.

— Hátha olyan modern József az a bácsi? Amilyen bamba, kitelik tőle!

— Modern József? Ez pompás! Persze, persze!

Ebben a pillanatban lépett be Schlesingerné férje karján.

Megérezte, hogy róla beszélnek és hanyag előke-lősséggel üdvözölte a jelenlevőket.

Azok egyszerre az állandó színház tervéről kezdtek beszélni.

*

Hogy röpülnek az évek!

Öt esztendővel az elmondottak után haza kerül-

tem. A városkában mindössze csak annyi változott, hogy itt egy új ház, még pedig emeletes, amott új kövezet tarkállik, a Szent-György tért út szegi át, a Nagypiacz meg ki van kövezve. Az emberek ugyanazok, kevesebb kedélylyel, még szárazabb hanggal, unalmasabb arczczal.

O! azok a kisvárosi esték! Még mindig hosszadalmasok, csakhogy nyáron a sétányon, télen a cukrászatban ölik el. A pletyka folyik, csakhogy most másokról. Az állandó színház terve, a reáliskola épületének újjáalakítása, a városház modernizálása: tervek még ma is! Azt hiszem, azok is maradnak örökké.

Schlesingerné is csak az, a ki volt: szép asszony. Hála Isten, a kendőzés művészete örök ifjúságot kölcsönöz a hervadó női bájoknak!

De a nevelő úr az megváltozott...

Esett az eső, mikor a városba értem. Utálom a kis várost, ha esik. A kávéház tele volt, a cigány valczereket játszott, s minden szám után tányérozott. Én a cigányt akkor szeretem, ha nekem huzza és ha magyar nótákat játszik: valczerei és tányérozása elkeserített. Lángoltam a dühtől.

Egyszer csak egy ütött-kopott alak állott meg az asztalom előtt. A nevelő úr volt.

Bizony alig ösmertem rá!

Elszedelőzködtem és vittem magammal a szállásomra.

Czigarettára gyujtottunk, cognacot itattam vele, a mitől a szemé megvillant.

— Na most beszélj! — szólottam hozzá.

— Miről?

— Mindenről. Schlesingernéről, Pirikéről, magadról, apádról.

— Apám meghalt. Magamra maradtam. Pirike férjhez ment, és Schlesingerné él uri módon, boldogan. Én még boldogabban.

Kiéreztem a gúnyt a szavából.

Szakálla megeresztve, szintelen ajkai, sárgás fog-sora, borzas haja, kopottas felöltője, kifoszlott nadrágja, gyürődött ingelője azt sugták felém: a nevelő úr nem boldog! Nem igaz. A nevelő úr boldog!

Pompás állása van, iroda-vezető egy előkelő ügyvédnél, csak úgy kapkodják a legelőkelőbb, gazdag családok, hogy adjon órákat a nebulóiknak. Azt hirlelik róla, hogy kiváló szakember, társai bámulják jogi ösmereteit. Az igaz, hogy még nem vizsgázott, de annyit tud, mint egy egész vizsgáló bizottság. Sok pénzt keres. Boldog.

Nem igaz. A nevelő úr nem boldog, csak él.

Sokat szenvedett, eltemette az apját és jelen volt a Pirike esküvőjén is. Kapott akkor ott a templomban egy fájdalmas pillantást, mely végig hasogatta szivét, veséjét. Apai kényszerről, anyagi kérdésekről, mély bánatról, illúziók haláláról regélt ez a pillantás. Ah!... Ez a pillantás majd megőrjíté. Haza ment, kezébe

vette véletlenül Schoppenhauert és be sem zárta addig, míg végig nem olvasta.

Mikor befejezte, felkelt, nem érzett szívében fájdalmat, csak ürességet, végtelen ürességet.

Nos, hát élni fog.

Élt eddig is, de nem tudta miért. Most már tudja. *Az élethez való vágyakozás buta ösztön, az akarat, hogy éljünk, vak vágyakozás! Nos, hát élni fog.*

Mig ezt nékem szaggatottan, zavarosan kifejtette, sajnálkozva, fájdalmasan fájó érzéssel néztem.

Aztán — minden cél nélkül, csak úgy szokásból, — ellene beszéltem. Egyre jobban, lelkesebben, azt akartam, hogy magam is higgyek benne. Mert hát az élet szép álom. Valósítsuk meg, legalább törekedjünk feléje. El a hitvány külsővel, az anyaggal, törjünk az ideál felé; előre, bátran nemesen! Tűzzünk ki magunk elé célt, magasztosat, dicsőt és dolgozzunk. Oly édes a munka, ha nemes cél vezérel! . . . A nevelő úr odafordult felém:

— Igazad lehet. Azelőtt én is így tanítottam, mikor Molière «Tudós nők»-jét fejtegettem. Emlékszel? De tudod mit? Adj még egy cigarettet és hagyj engem élni.

Elpirultam.

Zavartan nyujtottam feléje a kért cigarettet és . . .

Eh, hát hagytam élni!

ÁLOM

Ott laktak a harmadik szomszédban, kosztón.

A kosztadónéjuk jóságos öreg asszony volt, talán távoli rokonuk is, ki úgy szerette, úgy ápolta őket, mintha csak a saját gyermekei lennének.

Mikor estende ott készültek a másnapi leczkére a nagy kerek asztalnál, melynek végén a fia, — ki most Budapesten tanulja az orvosi tudományokat — szokott volt ülni, könyvbe, iratokba elmerülve — a jó öreg asszony csendesen könyezett a sarokban a kopott bőrdivánon pihenve. Hogy elröpülnek az évek! A fia maholnap kész, hazajön, megnősül és képzeletében már dédelgette is az unokáját...

A fiúk, a Schwarz fiúk, tanultak szorgalmasan. A nagyobbik, Béla, szorgalmas jó diák volt, mindent tanult, néha jelesre. Apja gazdag, de fősvény ember, a Schwarz-familia élő typusa: derék, becsületes, jóra való, munkás, zsugori, mint minden Schwarz. Sokat adott a tudományra, de többet az érettségi bizonyítványra. Ez volt a vágya. Ha a fiai ezt a grádust elérték, hazavette a gazdaságba, idővel kivágott egy darabot a birtokból, megházasította őket és így élt aztán tovább, minden Schwarz. Mifelénk nincsen szegény Schwarz, mind egyforma az, mint a tojás.

Ez a sors várt Bélára is. Tudta.

Meg is nyugodott benne jó sokáig.

Már a hetedik osztályt jártuk, mikor hogy hogy nem, Schwarz Bélában egyszerre vegyész-szenvedély kerekedett felül. Vegyész-szenvedély egy Schwarz Bélában!

Az apja sehogysem foghatta fel, mikor az év végével Béla azzal állott eléje, hogy ő patyikus lesz, de azért magánúton leteszi az érettségit is.

Csak nehezen egyezett belé, mert drága passzió-nak találta.

Schwarz Béla patyikába került, szenvedélylyel dolgozott, szorgalmasan tanult, jelesen vizsgázott, kitűnő érettségit tett s Budapestre került két éves kurzusra.

A család nem értette Bélát, sokáig én sem.

Itt Pesten láttam csak a lelkébe, mikor egy este meghívott magához.

Tele volt a szobája vegyi szerekkel; a fiú gazdag ember, milliomos akart lenni egy csapásra és felfedezésekre tört egyre.

Csak Schwarz vér volt.

Került minden társaságot, még a fiúk közt is egyre magába zárkozott, hideg ember maradt, álmainak élt, ábrándjainak; gazdag és irigyelt ember vágyott lenni, vágyott Edison hírnevére, éjjeleket töltött könyvei és szerei mellett. Nappal a laboratóriumokban dolgozott. Tanára sokat tartott felőle. Nem értették.

Mikor elnyerte az oklevelet, már kétszer tartott akadémiai fölolvasást, egyre nagyobb számban jelentek meg szakdolgozatai, külföldi lapokban is.

Atyja érette jött, még mindig nem tudott beenyugodni fia pályaválasztásába, mert a fiú egyre csak pénzt költött, sokat, a vegyszerek, tudományos könyvek sokba kerültek, s nem keresett semmit.

Rávette, hogy menjen haza és álljon be gyakorlatba.

A fiú csak azon föltétel mellett volt hajlandó, ha kényelmes helyet kap, éjjelei szabadok lesznek, hogy tudományos buvárlatait folytathassa. Persze csekély fizetést húzott, de az öreg ebbe szívesen beleegyezett. A kevés is valami.

Igy került ismét vissza városába, a régi ösmérősök közé, hol nagyon dicsérték, nagyon szerették, tisztelték, imponált a tudományával. Az orvos és gyógyszerész-egyletben bizottsági tag lett és lelkiismeretesen eljárt a dolgaiban.

Tartott felolvasásokat, melyeket megtapsoltak, de nem értett meg senki.

A vidéki tudományos élet más jellegű ám, mint a fővárosi. Ott mindennel vagy nagyon hátra, vagy nagyon előre vannak.

A mi városunkban mindennel hátra voltak.

Schwarz Béla korán fölismerte ezt.

Olyan szerencsétlenek voltak kartársainak bókjai, hogy észrevette belőlük mit sem tudásukat.

Nem törődött velük!

Élt magának, könyveinek, álmainak.

Levélváltásban állott tanáraival, számos külföldi szakemberrel, s kísérletezett egyre-egyre.

A gyógyszerertárban sokan megfordultak; Schwarz Béla alig ösmert valakit, a nőket elvből kerülte, félt a szerelemtől, az nagyon lefogná és neki nyugalom kell, nyugalom.

Igy élt vagy egy évig.

Egy hideg deczemberi reggel boldog mosolylyal lépett a gyógyszerertárba. Arczán az átvirrasztott éj nyomait elpalástolta a lelki öröm el nem leplezhető kifejezése.

— Na, mi az Béla? — kérdé a főnöke.

— Megtaláltam princípális uram, megtaláltam.

S hosszan fejtegetni kezdé előtte, hogy sikerült a mesterséges szént előállitania. Örült a sikernek. Franczia nyelven fogja feldolgozni és beküldi a franczia szaklapnak.

Milyen boldog lesz tanára, Lengyel Béla nagyságos úr, kinek nagy része volt a sikerben, mert ő vezette egyik levelében a helyes nyomra.

Ez a felfedezés aranyokat ér. Ujjongott.

Jó kedvvel fogott munkához. Ki-kinézett az ablakon, s uram fia! szóba állott az emberekkel is. Elcsevegett a doktorokkal, kik be-benéztek egy pohár vegyesre, s mindenkinek elfecsegte nagy sikerét. Nem egy ember megirigyelte, de mindenki gratulált hozzá.

A gyógyszerertárban ilyenkor volt a legtöbb dolog. Az emberek jöttek-mentek, délfelé már szép asszonyok is bevetődtek egyért-másért, hogy a sétából vigyenek is haza valamit.

Egy fiatal, rózsás arcú leány lépett be a májával.

Szép leány volt, nagyon szép leány, Schwarz Béla ezt önkénytelenül is észrevette.

Igen, észrevette.

Izgatottan állott az üvegajtó előtt. Délfelé járt az idő, a városi előkelő közönség ott sétált fel s alá a gyógyszerertár előtt ünnepi lassusággal.

Széles, fehér, földig érő cziczával a nyakukban, hangos társalgás közben mentek udvarlóiuk kíséretében a hölgyek.

A szép Schlesingernét egy nyalka huszárhadnagy kísérte.

Muffját a tiszt urnak átadva, kecsesen tartotta fel uszályát és mosolyogva bókolt az örökifjú alispánnak.

A Fejérlányok egyre mutogatták fogaik csillogó fehérjét. Gyönyörű fogaik voltak!

A Weisz kisasszony a törvényszéki elnök kíséretében tüntetőleg haladt a járó másik felén, míg anyját a fiatal főispáni titkár kísérte.

Hjah! Az apja a rabok élelmezését bírli, s ösmeri is az urakat, a zsebében van az egész vármegye.

Bizonyos, hogy ez a zajongó, lármázó, kipirult sok szép asszony és bájos leány, udvarlóik és imádóik kíséretében, a mint végig járják megszokott sétáikat, bókolva, kaczagva és köszönve, festői szép látvány, a kisvárosi élet hű képe.

Igen, ilyen üres, léha, semmitmondó, nagyzó és feszelő a kisvárosi élet, mindenütt, sehol sem más, legalább Schwarz Béla azt hitte, sokáig, máig.

De mintha ma másnak látná!

Érdekkal nézte őket.

Várta ezt a bájos kis arcot, visszavárta a sétából. Ki lehet?

Eddig nem vette észre, pedig földije, úgy látszik.

Ebben a pillanatban családja haladt el az üvegajtó előtt s fiatal unokanővére.

Schwarcz Gézáné bejött hozzá.

— Jó szinben vagy Béla, örvendek rajta.

— Jó kedvem van, Ellus.

— ? . . .

— Megtaláltam, felfedeztem . . .

— Ugyan ne törd magad olyan nagyon; jobb lesz, ha az egészségedre, jövődre is gondolsz. Önálló-sítanod kell magad, nősülj meg.

— Ellus, én?

— Hát ki? Jer el holnap estére hozzánk. Vendégeink lesznek.

Az a bájos kis arc ott suhant el ép ebben a pillanatban előttük.

— Kik ezek, Ellus?

— Ah érdekel? Ezt szántam ép neked. Melanie, Klein Jeremiásnak, a bankigazgatónak a lánya. Jó parthie és szép leány. Jer el holnap, bemutatlak. Béla, ugyan ne medvéskedj. Na — egy-kettő — tehát eljössz?

— El.

A másik pillanatban már megbánta, de a szó ki-suhant a száján és köti, kötelezi.

Elmegy!

Mi lehet ebből, mi veszedelem? Semmi. Elmegy, bemutatják, megösmér egy szép leányt, elcseveg véle és vége.

Aznap, másnap izgatott volt.

Felfedezésének örömét ellensúlyozta a másnap esti vendégeskedés.

Vágyott már túllenni rajta, vágyott erősen s vágyott utána.

Háromszor is leszakadt a keztyűje gombja, míg begombolhatta.

Az izgalomtól felhevülve, érkezett meg. Persze elkésve.

Ellus nem hitt már jöttében s bosszús volt. Mikor meglátta, elébe szaladt, csak úgy czipelte magával be a nagyszobába, egyenesen Melaniehoz. Bemutatta és ügyesen magukra hagyta őket.

Beszélgettek.

— Látásból rég ösmertem önt, uram, már pár-

szor vásároltam is patikaszereteket és nem vett észre. Ön, úgy látszik, álmadozó. Hallom, hogy a könyveket s műszereit bujja. Olvastam a Pesti Hírlapban, hogy felolvasott az Akadémiában, de olyan tudományos czim alatt, hogy még azt sem voltam képes végig olvasni. Tulajdonképen engem minden érdekel, a mi csak egy fiatal leányt érdekelhet, de nagyon sokat nem értek. Rosszul vagy keveset tanítottak. Aztán lássa ... de ön nem figyel rám.

— Kisasszony, bámulom ajkainak forgását. Én nem tudok beszélni. Az az tulajdonképpen csak bizonyos dolgokról. Nagyon egyoldalú vagyok. A vegytanon kívül mi sem érdekel.

— A vegytan a kedvencz tudománya?

— Az, az, csakis az.

— Na pedig én ahhoz semmit sem értek. Akkor pedig miről beszéljünk, ha önt e kívül mi sem érdekli?

Béla elpirult. Érezte, hogy megfogták: zavarban volt.

— A mit kegyed mond, az engem mind érdekel.

— De az csak nem, hogy a vegytan nem érdekel?

— Az is. Meg fogom tanítani rá.

— Köszönöm. Nem kérek belőle. Bocsánat, hogy ilyen ellenszenvet mutatok iránta, de tanulni nem szeretek semmit. Boldog vagyok, hogy már nem kell tanulnom. Bízom az életben. Tanítson az.

— Ne kívánja azt kisasszony. Az élet csak nagy fájdalmak, nehéz megpróbáltatások árán tanít.

— S aztán? Vágyom a fájdalmakra. Sohasem fájt semmim. Hadd érezzem egyszer a fájdalmat is. Képzeletemre már a vágy is hat.

Ella visszajött.

— Nos, mondá, nem zongoráznék egyet édes Melanie?

— Szivesen.

Béla visszavonult.

Lázban égett. A lány beszédes szemeinek tüze megeste felhevült idegeit és teste vágytól remegett. Mereven figyelte Melanie húsos ujjainak ugrádozását a zongora billentyűin s mintha érezné azoknak puha finomságát, rátapadt a tekintetével. Szive hangosan dobogott s idegesen pödörte bajuszát.

Ella hozzáfordult.

— Tetszik?

Az csak bambán nézett reá, nem tudta, mit akar, nem értette, hogy mit kérdez tőle s önkénytelenül biczczentett egyet a fejével, öntudatlanul, míg gondolatai összefutva repdestek szélső tájakig, meg vissza, vissza.

Lélegzete megakadt, fojtó fulladást érzett a torlán és kiment a tornácra, hogy a friss levegő felüdítse.

Csak ott tért magához ismét.

Főfájással ébredt fel. Levert, nyugtalan, ideges napja volt. Minden terhére esett, a nagy szilánkokban hulló hópelyheket gyűlölte, mert elvették a téli

nap ragyogását, s megrontották a délelőtti korzót. Ott állott az üvegajtó előtt s magaele merengett. Sok dolga lenne. Leveleket kellene írnia Budapestre tanárához, s az akadémia titkárához. Dolgoznia kellene az értekezésen, s úgy érezte, hogy lenne néki még más valami dolga is. De mi? Hasztalan törte rajta a fejét.

Főnöke megszólította:

— Nos, hogy mulatott tegnap, Béla?

— Jól.

— Ki tetszett?

— Mindenki.

— Tehát a kis Melanie is?

— Az is.

— Ugy-e szellemes gyerek?

— Az.

S önkénytelenül hozzátette:

— Fáj a fejem.

— Rossz jel — mondta rá a főnöke s ott hagyta.

Bántotta valami! De mi? Tanakodni kezdett magával. Tehát — jól mulatott, Melanie szellemes, anyja meghívta, ő akkor örvendezett. El fog menni. Elvégre, ha elvinné? Ella is így tervezi. De elvei? «Csak szerelmem tárgyát vezetem oltárhoz.» Így fogadta fel naplójában. Ugy is fog tenni. Szereti-é Melaniet? Már? . .

Bántotta valami. De mi?

Ella jött meg.

— Nos? Ugy-e el vagy ragadtatva. Láttam!

— Láttad? — kérdé megrettenve.

— Hát hogyne? A medve felébred téli álmából. Hogy csillogott a szemed, hogy rátapadtak a Melanie csókos ajakára. Béla, tegnap nekem is tetszettél. Olyan jámbor képet vágta, mintha hatot sem tudnál olvasni. Kleint, az öreget, férjem megdolgozta. Hogy kapott rajta a vén kupecz. Persze, közénk jutna. Nem figyelted meg, ugy-e, az anyádat? Boldog volt. Meghívtak magukhoz? Menj el, még ma. Küldtél már virágot?

— Nem. Hát illik?

— Medve! Károly, rendeljen egy csokrot s vigye el rögtön Kleinéhez. Hát ezt se tudod? Te, nagy bamba vagy te, hallod. Aztán tizenkettőkor elmenj.

— Ella, csak ezt ne. Nem ma. Fáj a fejem, lehangolt vagyok. Bánt valami.

— Mi bánt? Érezted, hogy tenni kellene valamit. Virágküldhetnéked volt. El kell menned.

— Kell? Nem megyek ma. Holnap — talán.

— Talán?

— Jó, tehát holnap.

— Ha nem lennék a sarkadban, na, mit csinálnál akkor? Irj levelet.

Délután erőlködve, de végezte dolgait. Aztán mindjobban belemelegedett, éjfél volt, mikor lefeküdt. Boldogan teltek napjai.

Irt tovább, szorgalmasan, s halasztotta a látogatást egyik napról a másikra.

Szombatra kitisztult az idő s délben Ellával elment. A mama nagyon udvarias volt, folyton beszélt (tizenötéves történeteket). Melanie zongorázott, ott marasztalták ebédre is.

Egyáltalán úgy bántak vele, mint kérővel. Ez bántotta.

Fellázadt benne sértett idealizmusa. Azt hiszik, hogy vásárolni jöttem?

Mikor Ella másnap meglátogatta, így szólt!

— Ella, nem megyek többé Kleinékhoz.

— Nem-e? babogta Ella meglepetve.

A házasságcsinálás szenvedélyébe esett bele a fiatal menyecske.

Ez vidéki betegség. Nemcsak öreg asszonyok foglalkozása többé.

— Miért? kérdé.

— Nem csinálok a házasságból üzletet.

Ez talált.

— Ah, idealizmus!

— Nos hát, az.

— Kit vádolsz? Engem? Azt akartam, hogy megszeressétek egymást. Vagy úgy — —

— Igen, emlékezzél Kleinné viselkedésére. Ugy bánt velem, mint macska az egérrel. Azt hitte, hogy kelepczében vagyok s nem menekedhetem többé, s játszott. Bántó az udvariassága.

Ella megkísérlé ezt a bántó udvariasságot felidézni emlékezetében, de nem tudta.

Ő is így viselkedett volna.

— Mi bánt téged tulajdonkép?

— Eh, szavak azt nem fejezhetik ki. Minden. A beszéde, a mozdulata, a maga mellé ültetése. De Melanie is. Biztos a hódításában s kaczer a modorában.

— S nem szereti a vegytant.

Béla meglepetten nézett rá.

— Tudod?

— Mindenki tudja.

— Jó, tehát végeztünk.

De nem végeztek.

Béla látta másnap Melaniet és örült vágy ébredt fel benne.

Nem szólt Ellához s ismét elment. Csak Melanie volt otthon s nagyon hidegen fogadta.

Ez ingerelte.

Érezte, hogy roppant bamba lehet s közönyös dolgokról beszélgettek.

Ép akkor Nórát adták Budapesten, s a lapok azzal foglalkoztak, Melanienak tetszett a sujet-je, de a vége nem elégítette ki.

S Béla védte.

Lelkesedten beszélt Ibsenről s eszméiről. Kimutatta a Noratypus fejlődését, az Ifjuság Szövetségének Selmájától kezdve.

Elnyomott, elfojtott szenvedélyről, a női hűség idealizmusáról beszélt, s mire elvégezte, azt látta,

hogy ép az ellenkezőjét mondta annak, a mit akart. Melanie nem vette észre.

Untatta a dikció. Zongorához ült. Apró Chopin darabokat játszott s Béla lelkében édes érzések hullámzottak.

Tavasza volt.

A levegőben apró amourette-k játszadoztak s üde kellemes szellők illatát érezte.

Egy-egy finom futam pajkos élczeket sugott feléje s mosolygott.

A mama megjött.

Émelygős udvariasságával kijózanitá ismét. Futva futott el.

Mindennapos vendég lett.

Melanie hideg volt, meg kedves, érzélgős, majd gyermekes.

Mindez ingerelte Bélát, izgatta, hatott a képzeletére s nem értette meg a lányt.

Ő maga csodás változáson ment át. Még jobban magába vonult, pedig gyakran járt társaságba. Városzéliében beszéltek közeli eljegyzéséről. Csak ő nem gondolt rá, meg Melanie.

Tulajdonkép Melaniének nem tetszett ez a fagyos tudós. Mert annak nézte.

Virágai, bókjai, mind olyan színtelenek voltak, mint nyakkendői.

S így tartott ez közel hat hónapig.

Ezalatt semmi sem változott. Csak akadémiai érte-

kezésével készült el s a Budapestre utazást halasztotta napról-napra. Pedig meg kellett még beszélnie a fordítóval, a kiadóval is az ügyet. Azonban érzésvilágából nem akart, nem tudott menekülni. Ez a kízó, fájdalmas, bántó töprengés lekötötte.

Szeret-e? Nem szeret?

Ellához fordult.

— Nem hallgattál reám, most láss magad utána. Én nem avatkozom belé.

Könyörgésre fogta a dolgot.

— Jó, tehát kérd meg.

— De nem szólottam véle ilyesmiről soha.

— Mit sem tesz. Kérd meg.

Tudományos buvárlatai mellett naplót is vezetett. Akkor este ezeket írta naplójába :

«Szeret-e Melanie? . . . Én imádom. Érzem, hogy nem szeret, nem szeret. Pedig milyen kedves, milyen édes. Hogy néz reám merengő szemeivel, mint firtogatja orrát, csapja le ajkait nagy durczásan az édes, ha szólok hozzá jelentéktelen, egészen jelentéktelen dolgokról. Ó, ha beszélni tudnék. De nem tudok. Olyan bamba, járatlan, együgyü vagyok. Igen, együgyü.»

Ez nem vegytani megfigyelés, jó uram, hogy kerül ez a H₂O mellé? Schwarz Béla nem lírai költő. Egyszerű nyelven írja le szive hullámzó fájdalmát, esengő tépelődését, bántó kétségeit.

Ezek kínozták szegény szívét.

Ella tanácsát nem merte követni, nem merte most, míg értekezésével nem kész és felfedezésének sorsa nem dőlt el.

Neki feküdt hát a munkának s dolgozott hajszában, lázas izgatottság közepett és mikor kész lett véle, egyenest Pestre ment.

Tanárja belevetette magát puha hintaszékébe.

— Nos Béla öcsém, halljuk, olvassa munkáját.

Alig kezdte meg, a tanár felkiáltott:

— Talán csak nem fedezte fel . . .

— De igen, nagyságos uram.

— Ah!

S mikor az utolsó mondat is elhangzott, a tanár gondolkozó arcza átszellemült s ünnepélyesen mondá:

— Büszke vagyok önre.

Bélának oly jól esett ez az elismerés.

— Ó, ha Melanie is hallaná — rebegette.

— Ne köszöngesse, nekem kell köszönetet mondanom a nyújtott élvezetért. Ez fenomenális siker . . . fenomenális siker. Tudja mit? Küldjük meg a francia akadémiának is.

— Gondoltam reá, nagyságos uram, már le is fordítottam francziára.

— Pompás, pompás . . .

Milyen boldogan, elégedetten ment haza a jó fiú.

Ellának eldicsekedett a sikerrel s az bátoritá:

— Nos, most már bátran felléphetsz.

Az nap, mikor az ujságok rövid három sorban

megemlékeztek az Akadémia III. osztályának üléséről, — mondván: *«Az ülés első pontja Lengyel Béla tanár felolvasása volt, ki Schwarz Béla értekezését mutatta be. A fiatal tudós a szén mesterséges előállítását illetőleg nagy horderejű vegytani felfedezést tett, értekezését az akadémikusok megtapsolták.»* — Béla az ujsággal zsebében, ünnepélyesen öltözve, felkereste az öreg Kleint.

Az öreg Klein udvariasan fogadta.

Béla elfogódva csak nehezen dadogta el jövedele okát.

— Jó, jó. Tehát ön Pesten járt.

— Tessék az ujság.

Az öreg Klein elolvasta.

— Gratulálok.

— Köszönöm. Más ok is hozott.

— Mivel lehetek szolgálatára?

— Önállósítani akarom magam. Szeretem a kisasszonyt — kérem — —

Az öreg Klein végig nézte ezt az elfakult-elkékült, dadogó embert. Segített rajta.

— Értem, értem, el akarja venni a leányomat.

Bélának kő esett le a szivéről.

— Hozzám adja tehát?

— Én? Szívesen, szívesen. A leányom persze szereti, mondta már önnek, értik egymást?

— Megvallom, sohasem beszéltem véle erről!

— Nem? Na jó, majd beszélek véle én.

— Köszönöm, édes, édes Klein ur, beszéljen véle, mondja el, mondja el, mint szeretem, Klein ur, köszönöm.

— Melanie, mondta az nap ebéd után Klein ur a leányának, Schvarz Béla megkért.

A felesége felugrott.

— Ugy? Nálad volt? Na, hála isten.

— Mit mondjak néki Melanie?

Melanie meghökkent.

— Schvarz Béla? El akar venni?

— Na hát, mit bámulsz ezen — mondta az anyja.

— Csak nem adtok ehhez a vegytanhoz?

— Vegytanhoz? kiáltottak fel unisono a szülők.

A leány megértette ebből, hogy szülei szeretnék a házasságot. Kedvetlenül, durczásan ment be szobájába, magukra hagyva szüleit.

A mi bizarrt, excentrikust csak meglátott Huzella boltjában, azt mind megvette s teliaggatta véle a szobáját. Első pillanatra kellemetlen hatást tett ez a czifra papagály-fészek. Annak látszott. Sárga és kék szín uralkodott benne, a falakon a sötét vörös.

A délutáni nap megtörve küldözgette be sugarait.

Melanie végig dőlt hintaszékén és gondolataiba merült. Mérges, kesernyés gondolatai, mint a mákonyillat megesték idegeit.

Romlott lelkivilága, cynikus gondolkozás-módja uralkodott egész fizikumán.

Czigarettére gyujtott.

Ha görögtűz lett volna kéznél, lefüggönyözött szobáját azzal világította volna be.

Életkérdés előtt áll s mint George Sand valamilyik hősnője, hangos monologba kapott.

Évek óta leste ezt a pillanatot. Dönthet egy férfi fölött.

Minő kéj!

Sokáig maga sem tudta, hogy az az együgyü tudós ilyen szenvedélyt táplál magában. Utóbbi időben észrevette dadogásán, kidülesztett szemén és merev tekintetén.

De nem hitte, hogy a pillanat ilyen rövidesen beáll.

Itt van! Végre!

Eregette a füstkarikákat. Kis szobája megtelt kékes füstfelhővel és ő nézegette azok illanását.

A várva várt pillanat végre hát itt van.

Hogy kezdjen hozzá?

Mit szóljon?

Mert neki most nagy monologot kell folytatnia.

Belecsapott:

— Ehhez a vegytanhoz? Brr! Együgyü mozdulatai, bamba járása, szűkszavúsága ellenszenvet kelt bennem. Nem gyűlölöm, csak közönyös vagyok iránta. S most pedig . . . Nem! Férjemet szeretni, imádni akarom. Le akarok előtte borulni, s rimánkodva kérni, hogy szeressen. Langyos szeretet nem

kell. Limonádé, kaviár. Brr! Szegény fiótás! Vegytanának él s családapa lenne. Ha ezt az embert alsó ruhában látnám, érzem, még gyűlölni is tudnám. Nincs benne semmi férfias, hősi erő és izom, test és vér hiányzik belőle, nem kell, nem kell. Mamlasz ember, punktum. Nos hát, nem kell!

Nagyot fujt cigaretté-jéből.

— Ez hát elhatározottatott.

Ott hempergett a puha ottománon, felhúzta szoknyáját és lebontotta haját.

Egy kaczer sugár színes harisnyáján játszadozott és ő ringatta a lábát, hogy a megtört selyemfény csillogásában kéjelegjen.

Ragyogó színeket látott, fényes egyenruhát, dagadt mellkast és hatalmas karokat. Imádta így titokban az egyenruhát.

Szemei felcsillogtak és ajkai idegesen rángatóztak. Arczát elöntötte a pir.

Mikor belépett szüleihez, azok még egyre tanakodtak.

— De Melanie, szólott hozzá komolyan az apja, Melanie, ez bolondság. Schvarz Béla kitűnő férfi, gazdag, előkelő, s te boldog s büszke lehetsz.

— Hagyjuk ezt atyám. Soha sem leszek a felesége.

Az öreg ember nagyon szerette a leányát. Egyetlen gyermekét.

— Mondd neki, hogy nagyon sajnálom . . .

— Ezt nem mondhatjuk így.

— Mondj hát akármit.

— Melanie, ezt jó lenne meggondolnod.

— Meggondoltam.

Schvarz Béla iszonyú fejszaggasztás közepett lépett be az öreg Klein irodájába másnap.

— Kedves Schvarz úr! Ajánlata nagyon megtisztelő, de leányunk még nagyon fiatal, tudja mit, várjunk. Mához egy évre, talán, tudja mit, várjunk.

— Várni! Várni! — dadogta egész úton hazafelé.

Ella mindent megértett, de nem szólott semmit.

— Hát várj.

— Könnyű neked, ki nem érzed ezt a poklot.

— Hát ne várj.

— És?

— Szaladj előre.

— Ella, te is? Megbántottalak, hogy gúnyolsz?

Ella elérzékenyült, látva, hogy a jó fiú úgy is meg van verve. Vigasztalta, bátorította.

Béla meg is nyugodott. Várni fog és jár oda abba a kis csecse házba tovább, napról-napra, hónapról-hónapra, még egy évig. Remél is, vár is, tovább, tovább. Kínos napok voltak ezek.

Melanie büszke volt, hideg, kegyes, jóakaró, néha kedves, többször gúnyos, sohasem érezte azonban a szegény fiú azt a bátorító, jóságos mosolyt, mely a kedves szeméből a szívhez szól.

Ennek a lánynak nincsen szive.

Teltek a hónapok és ismét őszre fordult. Sáros locspocs időjárás, a séták megszünőben, a színház bezárva, ha néhanapján egy-egy estély, különben unalmas napok, unalmas esték.

S Béla várt, türelmesen várta a leány mosolyát, mely bevilágítson a szívébe.

Keserves napok következtek.

Naplóját könyzápor között irdogálta esténkint. Gyámoltalanságában még jobban elidegenítette magától a leányt. Ideges volt, izgatott, napról-napra jobban-jobban.

Egy este, bekeleti, hűvös este, sietős léptekkel vágatott át az utczákon, Melanieéktől hazafelé. Pihegett a felhevültségtől, mikor felöltőjét lecsapva, lámpát gyújtott és végig vetette magát a diványon.

Melanie bálba készül. A tisztí kaszinó első estélyére elmegy. Foghegyről vetette hozzá, hogy igyekezzék meghívót szerezni, ha el akar velük menni.

— Uj ismeretség kell neki! — dadogta a boldogtalan. — Igen, uj ismeretség, megúnt labda vagyok, el akar hajigálni, elúzni, eldobni. Büszkesége, férfiúi önérzete elszállott, eltűnt. Érezte, hogy elmegy másnap a tiszték közé, meghívót kunyorálni s frakkot csináltat, bálba megy, a Melanie kedvéért.

Ugy lőn.

Mint a megvert kutya, mely meglapulva, megijedve, fájdalomtól kínoztatva kúszik a földön, a sa-

rokba, a sötétbe . . . úgy Béla is. A bál fénye bántotta, a vigalom zaja kínoztta, lelke nyavalyája megeste gondolatainak tisztaságát. Zavaros, szürkés barna képeket látott a levegőben. Félt is tőlük, eltűnt hát a mulatók közül, belevágta magát egy melléktérre rejtett zúgába, hová csak halk zenehullámok keringőztek el és édes ábrándokkal nyugtatták meg felzavart lelkét.

Jó későn került beljebb, a tánczó, kipirult, felhevült tömeg közé.

Ó vidéki táncmultság! Te édes-vegyes közönség!

A polgármesterné ott keringőzik egy hatalmas athléta karjai között, a kitől, csodák-csodája, nem kérte számon a nemeslevelét. Miért? Mert hát ő itt a népszerű polgármester felesége, s nem ráczkevei, nagy ráczkevei, kis ráczkevei, hét szilvafás ráczkevei *Ráczkevei Zsuzsánna de Ráczkeve*.

Nem ám.

Amott a kisváros egyetlen baronesse, egy polgári származású, de fess huszárhadnagy karján lebeg tova s édesdeden mosolyog a hadnagy úr esprit-jén.

Itt a Béla nővére, a bűbajos Pólíka ül méltóságtelesen, valóságos udvart tartva maga előtt. Ni, hogy fáj a lelke a Herminának, meg a Stefániának, meg a Juliának, meg az Irénnek a Pólíka újabb és újabb hódításain. Hja, de Pólíkanak negyvenezer forint a hozománya! Nagy sor ez!

Béla mind e sok érdekből csak azt látta, hogy Melanie, egy rejtett falszéli sarokban, fogadja egy fiatal hadnagy udvarlását.

Az a hadnagy ez, a kivel az utczán már gyakorta találkoztak s a ki jó hosszan utána nézett Melanienak, mikor elhaladtak előtte. Az a hadnagy ez, a kiről Melanie megjegyezte az anyjának:

— Itt van megint.

Meg máskor:

— Ő is kijött sétálni.

S hogy mosolygott reá!

Most is mosolyog, egész arcza, minden izma mosolyog és minden mosolygása mérges tőr szúrása Béla szívében.

Eh, mit törődik ő most Bélával?!

A hadnagy hőstetteiről regél. Az igaz, hogy szerény formában, mintha egy idegen tisztvársa kalandjait beszélné el, de helylyel-közzel megfledkezik a személyekről és érthetővé teszi, hogy kiről szól a mese. Desdemonát is kalandjaival ejtette meg Othelló.

Ella egy fiatal kapitány karján kaczerkodott. Férfje, a gyűlölet és féltékenység kifejezésével arcán, ott lábatlankodott körülötte. Ella szerette volna lerázni a nyakáról a férjét, csak hogy háborítlanul cseveghessen s egy pillanatra ismét szabadnak érezhesse magát. Olyan jól esik majd aztán az édes otthon, nyugalomával, melegével. Szerencsájére meglátta Bélát, amint megtörve egy oszlophoz dőlt.

— Édesem, vigasztald Bélát. Lám, milyen kétségbeesett Melanie kis kaczárságán. Nincs csúnyább a féltékenységnél, ugy-e kapitány úr?

Férjét büszkeségében találta el.

Otthagytá, s Bélához lépett. Nem tudott véle beszédbe elegyedni. Feleletei zavartak, érthetetlenek voltak. A feleségéről beszélt!... Mi lelte ezt a fiút?

Visszament Ellához, s elmondta neki megfigyeléseit.

Az sápadtan felkereste Bélát s kérte, mennének haza. Nagynehezen rávette.

Másnap reggel látszólag nyugodtan találta. De csodálatos, egyre a feleségére tett czélzást s a legmelegebb beszélgetés közben bocsánatot kért, hogy a feleségét kell meglátogatnia, felöltözött és elment Melanieékhoz.

Melanie is észrevette azt az édes, gyöngéd hangot, melylyel hozzája szólott, azt a beczézgető dédelgetést, melylyel iránta viselkedett, mely kissé sok volt, kissé túlságosan bizalmas. S ez meglepte.

Figyelni kezdett reá. Az ebédnél is gyanusan viselkedett és mikor rá-ránézett, zavarosak voltak a tekintetei. Mi lelte ezt a fiút?

S ez a bizalmas hang egyre melegebb lett, másnap is, harmadnap is.

Végre felkeresték Ellát és kifejezték előtte gyanujokat.

Ella rémülten védekezett, de a jelek ellene mondtak és megmondta az apjának.

Azt már figyelmeztette Béla főnöke,

A városban rémes gyorsasággal terjedt el a hír. Egyébről sem beszéltek. Este a czukrászatban általános sajnálkozással fogadták s tárgyalták.

Béla boldog volt.

Otthon ült a szobájában, a kis pamlagon s az «Ezer egy éjszaká»-ból olvasott fel meséket, hangosan, s beszélt édes önfeledtséggel egy kedves kis alakhoz, kit oda képzelt maga mellé.

— Figyelj ide, édes kis gyöngyvirágom, most új mesébe kezdek. De nem fáradtál ki? Hallgatsz reám aranyom? Igen? Nos hát, a kis púposról szól a mese. Volt egy indus királynak egy kis púpos szolgája, egy udvari bolondja, a ki sánta is volt, de igen jó lelkű ember . . .

Az ajtón koczogtatnak s két úr jelenik meg.

— Schvarz Béla urat keressük.

— Nem ösmerem. Én gróf Kormossy Béla vagyok. Miféle ügyben?

— Áh, igen, éppen méltóságodat keressük — szólt a két úr egymásra nézve.

— Kérem szolgálatjukra állok.

— Nagyon sajnáljuk, hogy ily kellemetlen hírt kell méltóságodnak átadnunk . . .

— Kellemetlen hírt? Kérlek édes angyalom, menj be a szobádba, rögtön felkereslek. Uraim, méltóztassanak addig helyet foglalni, csak elkisérem ő nagyságát.

Mikor visszatért — egyedül, a hogy kiment — udvariasan kérdé:

— Uraim, most már szólhatnak.

— Gróf úr, megbízásunk van, hogy méltóságodat a kórházba elkisérjük. Kérem, ne méltóztatásék ellenállásával szolgálatunkat megnehezíteni.

— Ki ön uram?

— Rendőrbiztos vagyok.

— Rendőrbiztos? S kórházba akar vinni? Hát örültnék tart engem?

— Én nem, de megbízásom — hivatalos rendelet — csak megfigyelés céljából — — — Zárt kocsi vár reánk a kapuban. Ha tehát méltóztatnék . . .

— Legalább engedjék meg, hogy a grófnőhöz siessek . . . Ah, itt jó éppen. S elkezdett beszélni, édes dűnnyögő, becézgető hangon egy láthatatlan, csak általa látott alakhoz, mentegető, bocsánatkérő szavakat, másnapi visszatérést ígérve, sirva és csókolva a szeretett lény ruhája redőit . . .

Szivfacsaró látvány volt!

Kocsiba ültek.

Az örültek házában az orvos már várta s miután elszedtek tőle mindent, magára hagyták.

Végig dőlt vaságyán.

Mit keresek én itt? kérdé magától. Hát örültnék tartanak engem? Istenem, mivel érdemeltem meg tőled ezt a csapást? Mi lesz édes feleségemből? Meg fog vetni, elfordul tőlem, megutál, hahogy megtudja,

hogy ez ocsmány helyen vagyok! Istenem, Istenem, be meglátogattál!

Keservesen sirni kezdett. Idegeit a heves felindulás megeste és mély álomba merült.

Felébredve kissé könnyebbülten érezte magát, s felült ágyában. Láta, hogy társai is vannak. Görcsös kaczagásban tört ki.

— Mi lelt gyógyszerész? kérdé egyik társa.

— Nem vagyok gyógyszerész, te számár, én Kormossy Béla gróf vagyok. Ha nem tisztelsz — leütlek. Hallod?

— Leütöd az Eget, te méregkeverő. No bizony.

A szerencsétlen vérbe forgó szemekkel ugrott ki ágyából és rávetette magát a másikra.

A szolgák rögtön széjjelválasztották őket. Egész testében remegett, lefektették és elaludt.

Ébren is álmodott egyre.

Gyönyörű álmai voltak, rögeszméje tündérvilágba vezette, hol a vagyon, dicsőség, hírnév virága fakadt a számára. Édes otthon, szerető feleség, köztisztelet és a jók dicsérete.

Csak sorsa, ez a keserű sors, elválasztva élni az édes feleségtől, keseríté. De ha kiszabadul! Nem áll boszút, hanem oltárt emel a jótékonyágnak, hálát fog adni az Égnek, s hű fia lesz hazájának, jó polgára városának.

Nagyszerű alapítványokat eszelt ki.

Színházat fog építtetni.

Ugy is vágyik rá a város vagy száz esztendeje, gyűjtik is a hozzá való pénzt, de soha sincs belőle semmi. Sajátságos sorsa is van egy ilyen kisvárosi, színházra gyűlt pénznek! Nagy bálokat rendeznek, jelmezben és anélkül, össze is verődik vagy 500 frt. A felülfizetők és a jelenvoltak nevei ott díszlenek a helybéli «Tárczá»-ban, örök dicsőségnek mián, de az 500 frtnak még idejekorán lába kél. Minek is az a színház!?

Gróf Kormossy Béla — úgy gondolta — hogy de bizony nagy szükség van arra. Hogy fog ott ő, a feleségével, egy páholyból élvezni, ő, az alapító a jótévő, a nemes lélek! (Csak szabadulna már ki ebből a börtönből!)

Felépítetteti a nagypiaczon, diszes góth stylben, égbe nyuló tornyocskákkal, hogy olyannak lássék, mint egy sarkon forgó lovagvár. Arany a belseje, gyémánt a cifrája, brillant az ékessége. Csinos lesz az, szép lesz az, boldog lesz az egész város, szeretik majd akkor őt. (Nem úgy mint most, mikor ki sem akarják eresztetni a börtönéből.)

— Ó, édes kedves kis feleségem, hogy várakozol te most puha ottománodon a te szerető férjecskédre, ugy-e édes gyöngyvirágom?

Sirva fakadt.

Városházát fog építtetni.

Nagy óriási épület lesz az, hogy csodájára jár a félvilág. Tizenöt emelettel, óriás kapuval, melyet be

nem dönt a világ Botondja sem, hatalmas sphynxek egész teremnagságu erkélyt emelnek, melyen olyan kényelmes lesz — tarokkozni. Részt vehet benne a városi tanács. Csak hálásak is lesznek érte?

Bezzeg hálátlanok most. Ide zárják be, ebbe az utálatos fészekbe, melyet csak az az árva reménység, hogy ki fog belőle szabadulni, tesz elviselhetővé.

Édes, kedves kis feleségem, várj csak reám türelmesen. Leszek én még városi díszpolgár, még pedig a te férjed, a te szerető férjed, ugy bizony, édes gyöngyvirágom. Várj csak reám türelmesen. Így ni! Mosolyogj reám, édesem, milyen boldoggá tesz a mosolyod . . .

Fürdőházat fog építtetni.

A Püspök-fürdő igen elhanyagolt állapotban van, hát ő világfürdővé emeli. Mit, azzal a kis uj fabódéval, meg egy pár rózsatő beültetésével csak nem lehet világfürdőt létesíteni? Nem! Ő modern és bámulatos épületeket emel.

Hirdetteti az egész világon. A Püspök-fürdőből ő fog világfürdőt csinálni. Ő, a felesége kedvéért, kivel ott fognak nyaralni, boldogan, tisztelettől környezve, szeretettől melengetve.

Ó édes jövő napok. Milyen nehezen közeledtek. Milyen epedve várlak benneteket. Édes — édes — édes —

Végig dőlt vaságyán . . .

Elaludt,

Mikor felébredt, könnyebbültnek érezte magát s oda vegyült társai közé.

Érdekes alakok is voltak a társai, de nagyon. Az egyik vallási tébolyban szenved, istenfiának vallja magát, imádkozik és egy verses kéziratot, «Égi szentírás» címmel, dolgozik.

E pillanatban is zsolozsmát énekel, melyet maga irt és odavonszolja ágya mellé Bélát, hogy hallgassa meg.

Veri a mellét, sir és jajgat, tépi a haját, átérzett keservből, bűnösségének tudatában; majd az ég felé mutat, átszellemült arczczal és prédikálja istenségének dicsőségét.

Nem sokáig hallgathatja azonban e litániát, mert elrántja onnét egy másik, egy negyven év körüli úri ember s beszél hozzá sima, folyékony nyelven, megakadás nélkül, politikai és társadalmi kérdésekről. Nagy olvasottsággal, éles logikával fejteget. Csak-hogy az a baj, hogy folyton, folyton cseveg, még éjjel is, csak-hogy akkor hangtalanul, az ajkai mozognak csupán.

Ettől már nehezen szabadulhatna meg, ha be nem jönne a szobába a társaság Sancho Pansája, Goldstein Bernát, ki azelőtt házaló zsidó volt, most állandó lakója e szomorú háznak, melyet csengő kacajával felver. Ez a betegsége. Bernát olyan óriási kaczagást csap, hogy a csevegő úri ember neki esik és magyarázni kezdi neki a nevetés káros befolyását

a mezei munkákra, melyen Bernát egyet-egyet, de szivből kaczag.

Béla megunja e pokoli zsidajt s bemenekül a másik szobába, kedves társához, a csendes melancholushoz, kinek elpanaszolja szive reménységeit, elrebegi előtte képzelete álmait. Az csendes megadással hallgatja végig, nem szól, de sötét tűzű kék szemei mérhetetlen bánatról regélnek.

Igy teltek Béla napjai.

Apja, de Melanie is, Ella is gyakorta kérdezősködtek utána, az orvos ugyan megnyugtató választ adott, de Béla tényleg nem épült, de állapota nem is vált rosszabbra sem.

Élt, élt, napról napra, álmok és ábrándok között.

Egy pénteki nap reggelén hirtelen felnyitotta szemeit. Tavaszi reggel volt, szép, ragyogó tavaszi reggel.

Piros színben ragyogott körülötte minden. A nap-sugár oda tűzött patyolat párnájára s glóriát vont feje fölé.

Ugy érezte, mintha csak egy pókhálósövet hullanék le szemeiről.

Mindent tisztábban, élesebben látott, határozottakká váltak előtte a színek, üdének érezte a levegőt, édesnek a visszaemlékezést ragyogó álmaira, édes ábrándjaira.

Mintha egy hosszú, hosszú álomból ébredt volna fel. Mindenre emlékezett.

A mult nem viharzott már lelkében, csendes és nyugodt lett az, mint vihar után a tenger.

Édes apja boldogságában oda volt.

Meggyógyult tehát az ő szeretett, kedves fia. Elfelelte régi zsörtölődéseit, nem látta meg benne a hibákat, a hasznos iránti érzéknek teljes hiányát, melyet annyira fájlalt. Csak a nagy esze, a jó szive, a fényes jövő lebegett előtte.

Milyen melegen ölelte keblére.

— Édes apám!

Aztán, időjártán, megtudott mindent, a mi az ő világában azóta történt.

Megtudta, hogy Melanie — igazán feleség, a hadnagy uram felesége, a kinek kedvéért eldobta a válását is, a melyben különben sem hitt. Nem tanították meg rá. Ella finom tapintattal adta ezt tudtára. Nem zavarta fel vele a lelkét.

Csak végig sajgott rajta valami kesernyésen fájó.

Az, hogy azok az édes álmok immár nem telnek be soha, sohasem.

Édes álmok! Eltűntek, elrepültek hát örökre.

De megtisztult. Kapzsi vágyaiból kigyógyítá a szerelem marczangoló kínja, ez a pokolkő, mely kiégette lelkének sebeit. Eltűntek a nagyzó vágyak, a kielégítettlen szenvedély háborgásai között.

Hogy visszatért dolgozószobájába, csak naiv, tiszta munkavágy vezette. Hozzáfogott elmélete gyakorlati kidolgozásához. Dolgozott, dolgozott folyvást.

Feledni akart. A munka lefoglalta.

Ámde álom volt az az elmélet is!

A gyakorlat szemébe kaczagott a teoriának, kaczagott jókedvűen, tiszta szivből, egyvégtében, hosszan. Kaczagott hát ő is, könybe borult szemmel, egyvégtében, hosszan, látva, hogy a valóság és ábránd minő bohó játékot űzött vele.

*

Melanieval nem rég találkoztam az Udel-koncertben.

Az urával volt,

Mikor Béláról kezdtem véle csevegni, — elkomolyodott.

Férjére nézett, gyűlöletes, szikrázó szemmel.

Honnan ez a gyűlölet?

Aztán csak eljutott hozzám is, mint a többihez, ennek az asszonynak a sorsa.

Éli, éli a világát, férje oldala mellett, kit gyűlöl, mert hiszen élveken kívül mit sem köszönhet neki. Megveti, mert ismeri, ismeri aljas lelkét, belelátott immár annak titkos redőibe.

Az asszony — úgy mondják — szeretője a generálisnak. A férje akarta, csakhogy kapitány lehessen, gyorsan.

VÁZLATOK

A HALÁL A LEGERŐSEBB.

Mereven, mozdulatlanul feküdt ott, azon a fehér lepedőn. Még a szalma sem zizzent meg alatta. Két szál hosszú, fényes gyertya sárgás fényt hintett az arczára, a nyugodt, mosolygós arczára.

Boldog volt?

Mit álmodott vajjon?

A férfi, széles vállai közé sülyedt fejfel, úgy állott ott előtte, mint egy vádlott. Szemébe mosolygott hát: «nem, nem vádolkak! Szeretlek édes, most is, örökké!»

Csak a férj zokogott megtörve.

A férfi felkapta a fejét, hirtelen, aztán megindult. A küszöbnél megállott, odadőlt az ajtófélfához s büszke, szilárd, határozott, parancsoló tekintetet dobott reá. A szemei szikrákat hánytak:

— Jójj, kövess!

Ámde ő csak mosolygott, csöndesen.

— . . . hallod? . . . kövess! Akarom!

Az asszony, ott a szalma ravatalon, meg se mozdult.

— Hát menj az új doktorhoz, ha félsz az öreg urtól. Nem nézhetem, hogy szenvedsz.

Ezt mondta az apja.

Akkor látta először a műteremben. A vasmarka, a szikrázó szeme, vagy a nehéz, biztos járása-kelése hatott-e rá?

Reszketett, hogy le kell ülnie, abba a nagy, puha, kényelmetlen, bársonnyal kivert vasszékbé.

Az orvosságos szag elbódította, az anyja könnyörge, bátoritása izgatta, a sok aczél műszer félelembe ejtette.

— Üljön le... akarom!

Ettől a szótól megrezzentek az idegei s mámoros álomba sülyedt. Ekkor is, azután is.

*

Nem rég költözött volt a városunkba, volt egy szép, nyolcz éves fia és egy csúnya, harmincz éves felesége. Nem tudom, más sem tudta, honnan jött, egy szép napon megjelent a kávéházban, végig ismerkedett a társasággal s röviddel rá kitette az aranyos tábláját.

Fogorvos, — tudtuk.

Azt sem tudom, hogy indult meg neki, de mert egy napon az öreg fogorvos meghalt s ő egy magán maradt, az asszonyok hát mind hozzája jártak. Tagja lett a városi egyesületeknek, mindnek, pedig volt vagy

huszonöt, mindenüvé el-eljárt, kis időre vagy öt elnöknek is választotta, másik tiz meg bizottsági tagnak. Erőszakoskodó természet, ezt mondták ki rá s félték tőle.

Ez volt a szerencséje, mert ha botrány tört ki valahol, őt választották meg ankételnöknek.

— Akarom . . . mondtotta s a többiek elhallgattak.

*

Azt láttam én is, más is, hogy a szép Riza mindennap eljár hozzá.

Azt mondták rá, hogy hiú a fogára s nem ütődött meg rajta senki.

A doktor tudta csak, hogy miért jár hozzá a szép Riza. Riza nem tudta, csak úgy érezte, hogy el kell mennie.

— Eljön holnap? . . . akarom!

*

Nem értette senki, hogy miért kerüli a szép Riza a bálokat, az ozsonnákat, a névnapokat: nem értette senki.

Egy idő óta a cukrászatba sem jár. Beteg? Nem az. Minden délelőtt végig sétál a fő-utcán, aztán tizenkét óra után, mikor üres már a műterem, felmegy ő is a mamájával.

A mama lapozgat a képes ujságok között, a doktor pedig benn a műteremben babrál a fogain s beszélgetnek halkán, halkán.

— Eljön holnap? . . . akarom!

*

Hanem azért Ujfalvi Dezső megkérte a kezét. A fiu most jött haza Bécsből, átvette az apja boltját, berendezte ujonnan s meg fog házasodni.

Igy tett az apja is, a nagyapja is, nem ütődhet meg rajta senki.

A leány az nap délután egyedül ment föl a doktorhoz.

— Megkérték a kezemet — — — apám is, anyám is akarja — — — fuldoklott.

A doktor nyugodtan kelt fel, a kezét nyujtotta.

— Riza, minő izgalom . . . üljön csak le.

Odatolta a leány mellé a székét s a leány ráhajtott a fejét a vállára.

— Szeret . . . tudom. Én is imádom . . . tudja.

— Édes . . . édes — susogta a leány.

— Hát menjen csak férjhez.

A leány felijedt.

— Legyünk okosak, fojtsuk el az őrületét, még csirájában. Minek botrányt csinálni? Én nem válhok a feleségemtől, nem a fiam miatt, a becsülemért. Az apjának köszönhetem, hogy doktor lettem,

ez az asszony megvárta, míg végiglumpoltam a kurzust, abba aztán beleöregedett. Nem válok el. Nem akarok. De téged szeretlek. Mi akadályozhat azután is?

A leányban harczott az erkölcsi érzése.

— Semmi, semmi. Tudom, hogy mire gondolsz. Babonaság. Így akarta a sors.

A leány csak rázta a fejét, kétségbeesetten.

— Eh, ne ingerelj! Nyugodjunk belé a sorsunkba... Riza, Riza, hallod?... akarom!

*

Nagyon fényes lakodalom volt. Hanem este csak eltűnt a menyasszony. Magára öltött egy fekete kendőt s fehér uszályos menyasszonyi ruhájában beállított a doktorhoz.

— Itt vagyok.

S ott maradt. Kétségbeesetten simult hozzá s reszketett, mint szélmegrázta falevél.

A fényes lakodalom szétrebbent, rohantak mindenfelé, hirtelen, nagy zajjal.

— Menj vissza . . . . akarom!

— Mit mondjak?

— Mond, hogy *meg akartál* szökni, de visszajöttél. A vőlegény halaványan bámult a szép, kipirult Rizára.

— Hol voltál?

— Azt hittem, hogy nem szeretlek, — susogta.

De visszajöttem . . . .

Az anyja zokogott:

— Édes gyermekem . . . . .

— Csakhogy megkerült — lihegett az apja.

A vőlegénye sehogy sem értette ezt a dolgot.

*

Mikor már az egész város megértette, a férje előtt még mindig hét pecséttel lezárt titok maradt.

Boldog volt, hát mindenki sajnálta megzavarni a boldogságát. Így teltek az évek. A szép asszonynak szép, csillogó, fehér fogai voltak, mindenha.

— Eljössz holnap? . . . akarom!

*

— Ő nagysága beteg!

Mire odajött, már nem eresztették be hozzá. Ép mosdatták, aztán kiterítették, csak aztán láthatta. Künn a temetőben felbontották a koporsót, még egyszer, utoljára, — így akarta a férj.

A doktor is hozzálépett s rávetette büszke, szilárd, határozott, parancsoló tekintetét:

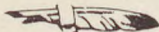
— Jőjj, kövess!

De a halott csak mosolygott csöndesen.

Aztán leeresztették a koporsót a sirba.

— . . . hallod? . . . kövess! Akarom!

De a halott meg se mozdult.

II.

MEGHALT A KIS LEÁNY.

Othellót adták. Az előadás álmosan indult. A bekormozott Othelló nagy akadozások között mondta el híres védőbeszédét, a sugót jobban hallottuk, mint a szereplőket.

A második felvonás vége felé ám, mintha egy pillanatra a művészet szelleme lebegett volna végig fölöttünk.

Mély csend támadt, a szinpadon Jago vad két-ségbeesése, pokoli gyűlölete, ideges fájdalma, csalfa eszének hatalmas, fagyos ereje művészi biztonsággal zúgott fel.

Tapsban tört ki a tömeg, és egy pillanatra ámulva néztem a lezuhogó függönyre.

Mi volt ez? Dénes Pista volt ez?

Honnan veszi ez az ember ezeket a vad, de igaz hangokat, ezt a hatalmas, de tőle szokatlan művészi erőt?

Rohantam a szinpadra.

Ott állott a szinpad mögötti kis udvar platánfája

előtt és átható tekintetét belemerítette a kietlen sötétbe.

Kézszorításomra hörgő hangon susogta:

— Nagy beteg a kis leányom . . .

Lelkének kínos fájdalmát hallottuk tehát.

Mindent megértettem.

Jago gyűlöletében a szive szólalt meg. A szive, vesztett ifjúsága, hosszú küzdelme, nagy szerelme, búgó bánata, apai kínja, egész életének egyetlen nagy öröme, nagy örömeinek, kis leányának lelkét kinzó betegsége.

Pista élete nem volt viszontagságos, de a szive nagy szenvedelmeken ment át.

Kegyelem-kenyéren, nehéz brugón nevededett fel, hordta a Szent József tápintézet utált egyenruháját, kopottas szájrétűjét, a csókát, hosszú nyolcz esztendeig. Az utolsó napokban látta meg Mariskáját.

A fásult szív lobot vetett.

Az újvárosi templom előtt úrnapi körmenetre indultak.

Fényes nyári reggel volt, a csókát rég levetették már.

A harangzúgás, a tömjén felszálló kékes füstje, a szent zászlók lobogása, a földre szórt gyep, a hullámzó tömeg összefutott szemei előtt.

Ott állottak a templom előtti tér baloldalán, hátuk megett a díszőrséggel, előttük a baldachint vivő kispapság.

A jobboldalon a fehér apácák növendékei alkotak sorfalat.

A nap csillogó sugárözönben ömlött a leánykák fehér ruhájára s ezer színben ragyogtatta fel a piczi rózsaszirmos kosarakat.

Ekkor látta meg először Mariskát.

Ott állott a sorban ő is és kövér kis kezéhez puhán simult oda kosara.

A fiú színész lett, a leány követte.

Árva leány volt, nővérei a világban, ki tudja hol, élték világukat.

Könyörületos szivü, szegény nagynénje neveltette. Mielőtt elengedte volna, megáldotta a leányt és beszélni kezdett neki az apjáról.

— Látod, Mariskám, amott azt a nagy házat, a kis híd mellett? Az az apádé volt. Mikor meghalt, mert haragudott a testvéreidre, kizárt benneteket az örökségből, a városnak hagyta mindenét. Nővéreid perlekednek évek óta, de hasztalan. A városon nem fognak ki!

Mit törődtek ők a házzal, a várossal, az örökséggel?! Az egész világ az övék volt.

Jöttek aztán a megpróbáltatások évei. Pista tanult, ha küzdve is és boldog volt csendes otthonában. Egyre emelkedett, de a tehetsége nehezen bontakozott ki és a kínos napokat nem váltotta fel a jóllét. Mariska kebelén ám mindent feledett és kis leányának gyűgyögése kiölte kebléből a kétség gyötrelmeit.

— Nagy beteg a kis leányom . . .

A festékes arczon végig pereg egy köny.

— Várom a szerephordó gyerkőczöt. Hazaküldtem hírért. Milyen lassan jár az a kölyök!

Jelenetre csengettek.

Fejében kóvályogtak a gondolatok, szivét kínozták a kétség pokla és hangjának metsző szarkazmusa velőkig hatott. A taps, mely visszaszólitá a lámpák elé, kínozták.

Az a gyerkőcz egyre késik.

Izgatottsága nőttön-nőtt. Hátha meghalt az a kis lány? S csak neki nem akarják megizenni?

Nehéz, kínos verejtékcseppek ültek ki homlokára. Szívének gyötrelmei valószerűvé varázsolták játékát, és gyilkoló dühe, szaggatott fölkiáltásai bámulatos hűséggel rajzolták Jago lelkét, gőgjét, gyűlölségét.

A gyerkőcz megjött

Feneketlen szomjjal leste ajkairól a szót:

— A kis Pipi jobban van, ő nagysága küldi ezt a levelet. Most jött, este felé.

Fölszakítá. Ránézett — mereven.

Meg-megtörülte szemeit, hogy jól lásson.

Szive hevesen dobogott, — sápadtan nyujtá felém a papírt.

A kuria végzése volt.

Húszezer forintnyi köteles rész kiadását határozta el a legfelsőbb bíróság.

— Húszezer forint . . .

Az utolsó jelenetre csengettek. Alig hangzottak el a végső szavak, úgy a hogy volt, rohant haza. Ajkain lebegett a hír:

— Asszony, húszezer forint . . .

Az ajtóban dermedve megállott.

Kis leánya kiterítve, felesége keserves zokogással borult lábai elé:

— Meghalt a kis leány!

